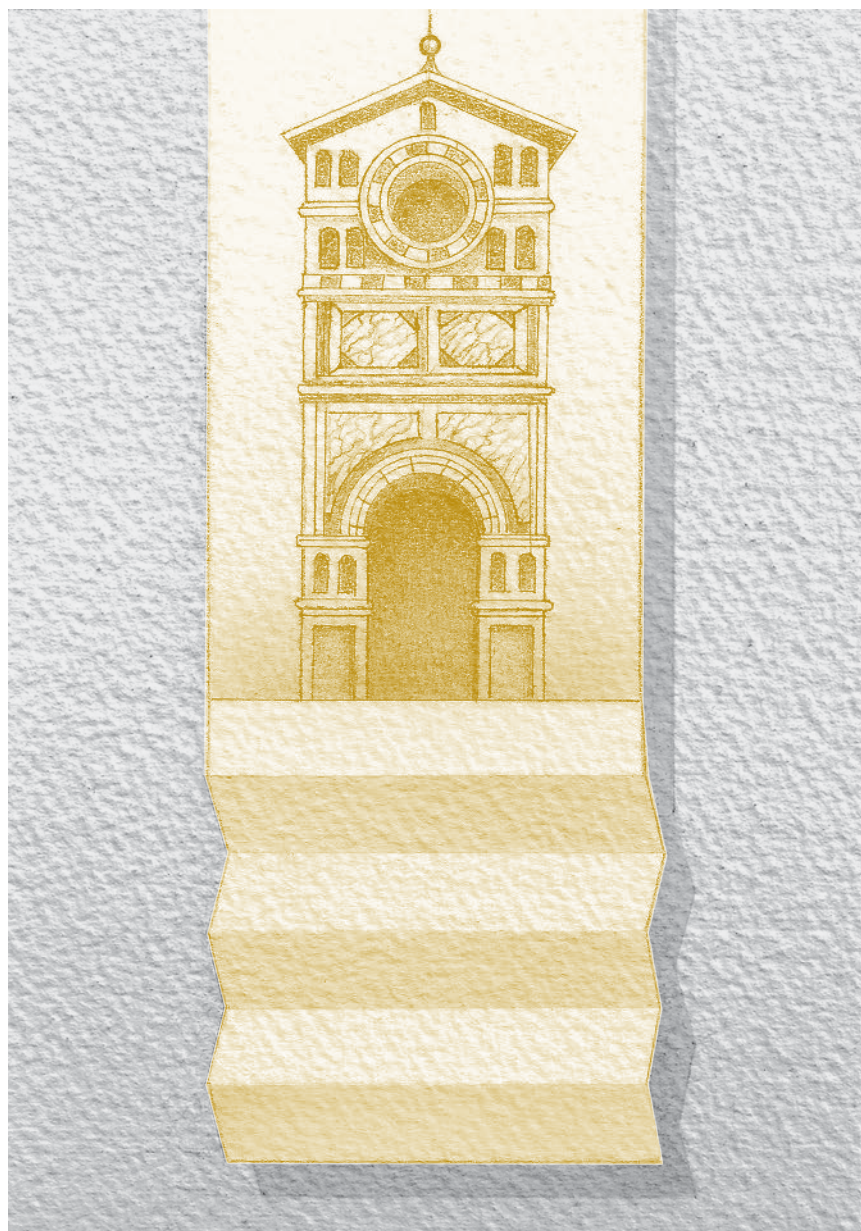

PART PRIMERA.
ESTUDIS

EL VALENCIÀ DEL FUTUR I EL FUTUR DEL VALENCIÀ. CONFIANÇA, SATISFACCIÓ I IDENTITAT*

Abelard Saragossà
Universitat de València

RESUM

L'objectiu del treball és oferir una visió panoràmica de la història del valencià, des del segle XIII a l'actualitat (§2 i §3). La perspectiva intenta ajuntar el camp intern (el gramatical) i l'extern (la situació social). En el recorregut, destaquen tres temes: la interpretació del segle XV, tant la creativitat dels escriptors (§2.3) com la vinculació entre la llengua popular i la dels llibres (§2.4); el manteniment en la història de les estructures lingüístiques del valencià (§3.1 i §3.3); els efectes psicològics de l'abolició del Reg-

---

* Este article és el resultat d'una conferència, feta en el «Foro d'Opinió de Torrent» (2 de març del 2015). Torrent és una de les poblacions de l'Horta Sud en què més ha quallat el valencianisme social, a pesar de les dificultats dels anys setanta (que eren ben grosses). Torrent és un exemple de l'afirmació que, si hi ha algun problema, no està en la societat valenciana, sinó en el valencianisme. Quan el valencianisme té una orientació adequada i treballa bé, incidix en la societat i qualla. La conferència va ser un repte per a mi. Opine que un docent que vincula la seua docència i la seua investigació a la societat a on viu ha de ser capaç de parlar a persones de fora de la universitat d'una manera entenedora i útil. En canvi, qui fa classes en la Universitat de València de la mateixa manera que les faria si estiguera en París, en Bolonya o en Àmsterdam no serà fàcil que sàpia elaborar un parlament que responga a les inquietuds de la societat a on el professor viu i treballa. A més, els assistents a una conferència no s'han de posar al nivell del conferenciant, sinó que ha de ser el conferenciant qui ha de saber posar-se a l'altura de les necessitats dels assistents; ha de buscar idees i paraules entenedores. El docent sempre ha d'estar al servici dels alumnes, mai els alumnes al servici del docent. Estic molt agraït als organitzadors, ja que sense la seua invitació no hauria elaborat mai este treball, que ha sigut redactat pensant en els assistents habituals al «Foro de Torrent».

ne de València i de l'emergència d'un nacionalisme espanyol centraliste, i com reacciona la Renaixença (§3.2). La finalitat del recorregut històric és interpretar el valencià viu des de la perspectiva gramatical (§4.1) i fer deduccions sobre el futur: com convé que actuem lingüísticament els valencianoparlants (§4.2), quins haurien de ser els objectius bàsics del valencianisme (§5.1) i què deuen fer els lingüistes i els docents (§4.3, §4.4 i §5.2). També es tracta el nom del valencià (§4.6) i els objectius de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (§5.5). L'article mira d'evitar les interpretacions derrotistes i les il·lusionistes. Procurant assentar-se en dades estructurals i en argumentacions, voldria contribuir a augmentar l'autoestima dels valencians, així com la confiança i la satisfacció, sentiments necessaris per a aventar, incrementar i consolidar la identitat com a poble (§5.3).

Paraules clau: *valencià, valencianisme, poble, història, sociolingüística, llengua parlada, llengua escrita, model lingüístic, normativa, docència.*

ABSTRACT

Valencian in the future. Trust, satisfaction and identity

The objective of this paper is to offer a wide vision of the history of the Valencian language. This will cover the period between the 13th Century and our time (§2 and §3). The perspective taken is an attempt at putting together the internal field (grammar) and the external field (social situation). On the way, we remark three themes. First, we observe the interpretation in the 15th century, including both writers' creativity (§2.3) and the connection between popular varieties and literary varieties (§2.4). Second, we look at the historical evolution of linguistic structures in Valencian (§3.1 and §3.3). Third, we analyse the psychological effects of the end of the Kingdom of Valencia, the emergence of a centralist Spanish nationalism and the reaction of the «Renaixença» movement (§3.2). The objective of this historical overview is to interpret the current Valencian language from a grammatical perspective (§4.1) and to work out its future, that is, what the objectives of Valencianism should be (§5.1), how Valencian speakers should act linguistically (§4.2) and what linguists and teachers should do (§4.3, §4.4 and §5.2). The name of the language (§4.6) and the objectives of the Valencian Language Academy (Acadèmia Valenciana de la Llengua) are also discussed (§5.5). The article attempts at avoiding defeatist and triumphalist interpretations. It relies on structural data and arguments with the intention of contributing to the self-esteem, self-confidence and satisfaction of the Valencian people. These are necessary feelings to encourage, increase and consolidate their identity as a people (§5.3).

Keywords: *Valencian, Valencianism, people, history, sociolinguistics, spoken variety, written variety, linguistic model, norm, teaching.*

*Per als lingüistes valencians jóvens,
que van mostrant en Aula de Lletres Valencianes
quantes aportacions poden fer
a l'estudi del valencià:
a la manera d'ensenyar-lo,
a la manera de tractar-lo,
a la manera d'integrar-lo i fer-lo nostre.*

*Per a un valencianiste d'edat,
no hi ha res tan satisfactori
com vore jóvens ben formats, compromesos:
plens de força i d'il·lusió.
Sou la senyera més alta a què u pot aspirar.*

1. INTRODUCCIÓ

El tema del «valencià del futur i del futur del valencià» és molt ample, de tal manera que hi ha el perill que es faça interminable. A més, en el cas del valencià també hem de tindre en compte els sentiments i les inquietuds de molts valencians. U dels factors que genera sentiments és el fet de ser la llengua pròpia dels valencians. Una de les causes de les inquietuds són els debats, les discussions i els enfrontaments que hi han hagut en els darrers trenta anys. De fet, intentaré que l'escrit aporte algun factor per a interpretar la naturalesa del valencià, de manera que ajude a superar la fractura social valenciana:

1. Parlar del futur d'una llengua: tema molt ample; perill que es torne inabastable
  - a. Cas del valencià: sentiments i inquietuds.
    - i. Sentiments: el fet de ser la llengua pròpia dels valencians.
    - ii. Inquietuds: debats, discussions i enfrontaments dels darrers trenta anys.

- b. Un objectiu: aportar algun factor per a ajudar a superar la fractura social sobre com interpretar la naturalesa del valencià.

Si u es marca l'objectiu d'acostar-se al títol de l'article d'una manera fonamentada, convindrem que no es pot parlar sobre el valencià del futur sense interpretar primer com és el valencià del present. A més, difícilment entendrem el valencià actual si no el posem dins de la història. És sabut que la primera finalitat d'estudiar el passat és comprendre el present, principi que podem aplicar-lo a una persona, a un poble o a una llengua. En conseqüència, per a parlar del valencià del futur haurem d'explicar primer com ha evolucionat el valencià al llarg de la història. La visió històrica haurà de ser, necessàriament, molt sintètica i esquemàtica, però hauria de ser útil per a interpretar el valencià dels nostres dies i per a marcar-nos objectius que el valencianisme pugua assolir en els pròxims anys. En el camí que seguirem, hi hauran dos parts per al passat (§2 i §3) i una per al present i per al futur (§4):

2. Del passat al present, i del present al futur
  - a. Per a parlar del futur:
    - i. Primer, hem de dir com és el valencià del present.
  - b. Però no podem entendre el present fora de la història.
    - i. Cal descriure l'evolució del valencià.
  - c. Visió sintètica, però procurarà ser útil per a interpretar el present.
    - i. Derivació: objectius a assolir en els pròxims anys.

Com uns altres treballs meus, hi haurà regularment un resum del contingut en forma de quadres (com 1 i 2), els quals faciliten les remissions internes. A alguns lectors, els agrada; en canvi, altres ho troben redundant i entrebancador de la lectura. N'hi han que ignoren els quadres i, quan han acabat la lectura, usen eixes síntesis per a repassar el contingut de l'escrit.

Encara que l'article té un títol semblant a un llibre del 2000 (*El valencià del futur*), en el contingut hi han poques coincidències. En el llibre, reflexionava sobre els conceptes *llengua* i *dialecte* (capítol 1), la *normativa lingüística* (capítol 2) i la situació en el segle xx (capítols 3-5). En canvi, el panorama del segle xx es limita en este treball a un apartat (§4.5), que conté una visió més profunda i més detallada que la que tenia fa quinze anys.

He d'advertir que, com a lingüiste, he treballat en les estructures lingüístiques del valencià, en la teoria lingüística i en com s'ensenyava el valencià; però he dedicat molt poc de temps a la història de la llengua i a les variacions geogràfiques. Això farà que la bibliografia no siga la que s'espera en un treball d'investigació. Ara: este escrit, més que d'investigació, és una interpretació de la història (§2 i §3) i del present (§4.1) per a marcar-se objectius que hauríem de fer realitat en un futur pròxim (§4.2-§4.4, §4.6 i §5).

La finalitat global del treball és donar una visió general del valencià que tinga tres característiques. La primera és no fer afirmacions generals falses (o que porten cap a l'engany). La segona característica (un objectiu en realitat) és, sobre la base dita, elaborar una interpretació del passat que fomenta l'orgull dels lectors. La tercera característica que ha buscat este article és procurar deduir objectius sobre el futur que, a més de ser positius en ells mateixos, animen a organitzar-se i a actuar.

Deixeu-me opinar que, si les interpretacions sense una base objectiva són elaboracions purament ideològiques (projeccions dels desitjos de l'autor), l'erudició sense interpretacions generals és poc més que un entreteniment personal.

2. ELS ORÍGENS (SEGLES XIII-XV)

2.1. ¿QUAN CONSIDEREM IMPORTANT UNA LLENGUA D'ALTRE?

Tots tenim la convicció que el segle xv és important en la història del valencià. Però ¿per quines raons concretes ho és? Per a contestar a eixa pregunta, tractarem tres temes. El primer és com era el català que s'escrivia en el segle XII, quan encara no s'havia creat el Regne de València. La segona qüestió és explicar quins factors fan que considerem important un idioma que no siga el nostre. El tercer tema és aclarir quina llengua és més significativa, la parlada o l'escrita.

1. Convicció: el segle xv és important en la història del valencià
  - a. Per a justificar-ho, haurem de tractar tres temes:
    - i. Com era el català que s'escrivia en el segle XII.
    - ii. Quan valorem un idioma que no és el nostre.
    - iii. Quina llengua és més important, la parlada o l'escrita.

En el segle XII, la llengua que escrivien els capellans, els juristes i els poetes de la Seu d'Urgell (i en general dels Pirineus catalans) no era exactament la que parlaven. Era un model lingüístic que tenia molta influència de la llengua escrita del nord: la llengua de Tolosa o de Montpeller, d'Avinyó o de Llemotges. La divergència entre la llengua que escrivien i la que parlaven derivava de la importància que donaven a l'occità:

2. Escrits catalans del segle XII
  - a. Capellans, juristes i poetes dels Pirineus: escrivien en un model amb molta influència de l'occità.
  - b. Causa: importància que la llengua de Tolosa, Montpeller, Avinyó o Llemotges tenia en els segles XI i XII.

Eixe panorama porta a la segona qüestió que hem de comentar: ¿de què depén que una llengua siga considerada important entre parlants d'uns altres idiomes? ¿Depén de la quantitat de parlants que tinga? Sabem que la resposta és negativa. Durant un grapat de segles, el llatí ha sigut una llengua destacada i no tenia parlants. ¿Quin és el factor específic que fa que una llengua siga valorada fora del seu àmbit lingüístic? La causa que busquem està en l'interès que tinguen els temes que s'han desplegat usant eixa llengua. Quan un idioma és el mitjà d'expressió d'una civilització que considerem bona, tendim a pensar que eixe idioma és bo. Per tant, els factors que fan admirar una llengua, més que lingüístics, són culturals: la cultura a què servix com a mitjà d'expressió.

El llatí torna a ser un bon exemple. Entre l'any 1000 i el 1700 o el 1800, el llatí era una llengua molt important. A l'Edat Mitjana, una persona que volguera tindre una bona formació havia de saber llatí perquè els temes estaven tractats en llatí. A pesar de la importància cultural, als meus alumnes de la universitat els demostre que les llengües romàniques actuals (és a dir, les llengües filles del llatí) són, des d'un punt de vista estructural, més simples que el llatí. Això no obstant, encara en el segle XIX hi havia la creença que el llatí era la llengua més perfecta que havia existit. L'opinió es presentava com a lingüística; però, en realitat, l'admiració era cultural: la importància dels temes que s'han tractat escrivint en llatí. Convé tindre en compte que, en el segle XIX, en Alemanya encara s'escrivien tesis doctorals en llatí. Podríem dir que, quan considerem que una cultura és superior, és molt fàcil que hi haja una alteració subreptícia: tendim a creure que la llengua que expressa eixa cultura és superior.

En la situació descrita, és molt fàcil ser influït per la llengua que considerem superior (com ara l'anglès en el món de la informàtica, i també en altres parcel·les). El marc traçat permet entendre que els capellans, els juristes i els poetes catalans del segle XII estigueren influïts per l'occità. Convé notar que la causa final del procés no és lingüística: encara que es pot presentar com a lingüística, la voluntat és assimilar factors culturals de la civilització vista com a superior:

3. Per a qui no és parlant d'una llengua, ¿de què depèn que la considere important?
  - a. ¿De la quantitat de parlants que tinga?
    - i. No. Exemple: el llatí durant segles (no tenia parlants)
  - b. De la importància dels temes desplegats usant eixa llengua.
    - i. Exemple: el llatí entre l'any 1000 i el 1700 o el 1800.
    - ii. Llengües romàniques: més simples i més útils que el llatí.
  - c. Alteració subreptícia:
    - i. Quan valorem una civilització com a superior, solem creure que la seua llengua també és superior.
  - d. Llengua d'una civilització considerada superior:
    - i. Pot influir molt sobre els qui tenen eixa opinió.
    - ii. Això explica la incidència de l'occità en els documents catalans del segle XII.
  - e. Finalitat inconscient: no és lingüística.
    - i. És assimilar factors de la civilització.

Eixemplem un poc el tema de l'occità. En el segle XI, hi havia una civilització emergent en les terres d'Oc (en Occitània), que ocupa aproximadament la mitat meridional de l'actual estat francès. La llengua d'aquella civilització, l'occità, influïa en tots els pobles de l'entorn. Per Catalunya, per Aragó i per Navarra, s'elaboren no pocs escrits en occità. Igual passava en els territoris que actualment són el nord d'Itàlia. Solem pensar en creacions poètiques, però la influència de l'occità també afecta els altres àmbits importants de la vida social, com ara el món jurídic, els sermons dels capellans i les vides de sants (com a mínim en els pobles que envolten Occitània). Així, els Furs de la ciutat aragonesa de Jaca (1076) estan redactats en occità (mirem un fragment; *a* significa 'té': «De muller que a marit si farà adulteri amb altre»). Els Furs de Jaca varen ser la base de les lleis de moltes ciutats d'Aragó i de Navarra, i en 1247 apro-

fitaren com a fonament dels Furs d'Aragó. Un altre exemple: es veu que era normal que en esglésies catalanes hi hagueren llibres d'homilies escrits en occità. Les *Homilies de Tortosa* varen ser redactades entre els segles XI i XIII, en occità. Posteriorment, els pobles intenten *aprendre* dels qui admiren. Una mostra d'això són les *Homilies d'Organyà*, que són una traducció al català d'homilies en occità; la traducció es va fer cap al final del segle XII.

Enfront d'Aragó, Navarra o el Piemont (al nord d'Itàlia), Catalunya tenia una particularitat: el fet que la seua llengua era molt semblant a l'occitana. Il·lustraré eixa proximitat amb una anècdota personal. Partint del meu valencià, quan tenia vint-i-pocs anys vaig llegir novel·les actuals en occità; el bagatge que havia usat és estudiar la flexió verbal de l'occità i unes quantes dotzenes de paraules (com ara, *casa és hostal*). La proximitat tan alta entre els dos idiomes feia possible que la llengua escrita dels capellans, els juristes i els poetes evolucionara cap a la llengua que parlaven, és a dir, era factible que el model anara acostant-se progressivament cap a la llengua parlada. De fet, va passar això.

Ací, ens interessa retindre el procés central: el català comença a escriure's seguint i imitant el model lingüístic occità, per bé que el model aniria acostant-se cap a la llengua parlada. Com comprovarem, eixa evolució és important per a interpretar el valencià del XV (en realitat, eixa és la raó de parlar sobre Occitània en este escrit):

4. Segle XII: civilització emergent en Occitània; admirada en Europa
  - a. Navarra, Aragó, Catalunya, nord de la Itàlia actual.
    - i. Tenen escrits en occità en tots els camps socials: jurídic, sermons, vides de sants, poesia.
    - ii. Exemple: els Furs de Jaca.
  - b. Factor específic de Catalunya:
    - i. Proximitat lingüística enorme amb l'occità.
    - ii. Podia haver un trànsit cap al català en l'escriptura: un model

progressivament més pròxim a la llengua parlada (de fet, va passar això).

- iii. Important per a interpretar el valencià del segle xv.

2.2. LLENGUA: ¿PARLADA O ESCRITA? ¿O CADA UNA EN UN ÀMBIT?

El contrast entre la forma d'escriure i la forma de parlar en els capellans, els juristes i els poetes catalans del segle xii fa anar al tercer tema que convé tractar: ¿quina llengua és més important, la parlada o l'escrita? Si reflexionem, convinguem que un idioma només existix en la ment de les persones que el saben parlar; i el saber lingüístic es manifesta quan eixes persones parlen espontàniament. L'observació feta comporta que la llengua parlada reflectix el saber dels parlants. A efectes pràctics, podríem dir que la llengua parlada és *la llengua*. El resultat a què hem arribat justifica per quin motiu els lingüistes solen donar tanta importància a la llengua parlada.

Tots sabem que les paraules que acabe de dir no coincidixen amb l'opinió de la gent normal i corrent del carrer. Una convicció amplament estesa és pensar que la llengua important, la llengua per excel·lència seria l'escrita, creença que pot afavorir que ens subordinem a una llengua de fora:

5. Supeditació de l'idioma propi al model escrit d'un altre idioma
  - a. ¿Quina llengua és més important, la parlada o l'escrita?
  - b. Un idioma només existix en la ment dels qui el saben parlar.
    - i. Es manifesta quan parlem espontàniament.
    - ii. La llengua parlada reflectix el saber dels parlants.
  - c. És comú creure que la llengua important és l'escrita.
    - i. Pot facilitar la supeditació a una llengua externa.

¿Per quin motiu les persones solem valorar més la llengua escrita? És probable que, en eixa opinió, intervinguen prejudicis. Però crec que també hi ha un factor positiu, molt important. Per a deduir-lo, ens preguntarem què és saber escriure. Quan afirmem que algú sap escriure, no ens referim a saber quines lletres representen el nom *taula*. Escriure la paraula *taula* ho sap fer qualsevol que estiga alfabetitzat. En canvi, *saber escriure* (o *saber de lletra*, com es deia antigament) no és una habilitat freqüent, ja que solem entendre que *saber escriure* és *saber desplegar un tema*. Parlant, ¿qui sap explicar un tema? Molt pocs. Això sabia fer-ho sant Vicent Ferrer; o Jesucrist; o Sòcrates. Salvador Pardo (un secretari d'ajuntament jubilat enamorat del valencià) em va fer observar un dia que els grans ètics no escriuen: només parlen. Ara: convindrem que, de Ferrers, de Jesucrist, de Sòcrates (o de Budes, que també va citar Pardo), n'hi ha u, no al cap de les mil, sinó al cap de milions i milions.

Les persones normals i corrents només podem aspirar a desplegar un tema *escrivint*, i encara amb moltes dificultats. Perquè, per a desplegar bé un tema, necessitem ser *coherents* i ser *metòdics*. I és difícil (molt difícil) ser coherent i sistemàtic (és a dir, ser *constantment coherent*). Ara, ja hem arribat al cap del carrer: escriure ve cara amunt perquè l'objectiu dit (desplegar un tema d'una forma coherent i metòdica) comporta moltes dificultats.

Davant d'eixe panorama, podríem fer-nos esta pregunta: l'admiració per la llengua escrita ¿no serà l'admiració per la capacitat de saber desplegar un tema d'una manera coherent i metòdica? En definitiva, el respecte a la llengua escrita ¿no serà el respecte a la raó, al *logos* grec? De fet, ¿no desconfien de l'argumentació els qui viuen assentats en dogmes (siguen de dreta o siguen d'esquerra)? Fent una passa més, és constatable la poca simpatia pels llibres (i pels intel·lectuals) que tenen els dictadors de qualsevol signe polític. El resultat que hem obtingut aconsella que no malmirem la consideració que ha tingut (i té) l'escriptura:

6. ¿Per què solem valorar més la llengua escrita que la parlada?
  - a. Saber escriure ¿és saber quines lletres representen una paraula?
    - i. No. És saber desplegar un tema.
    - ii. Parlant: sant Vicent Ferrer; o Jesucrist; o Sòcrates.
    - iii. Les persones normals i corrents: només escrivint.
    - iv. La dificultat d'escriure està en ser coherent i ser metòdic.
  - b. Derivació: l'admiració per la llengua escrita ¿és el respecte per la raó (per la capacitat de ser coherent i sistemàtic)?
    - i. ¿Qui desconfia de l'argumentació?
    - ii. Els qui s'assenten en dogmes (de dreta o d'esquerra).

Resumim per a avançar. Lingüísticament, la llengua per excel·lència és la parlada. Però la llengua escrita és important perquè facilita la coherència i la sistematicitat. Això explica que, històricament, la llengua escrita va unida al desplegament del pensament humà (i també a la formació de models lingüístics). Hem de tindre en compte que el creiximent del pensament humà no és mai un procés purament individual; sempre és un procés social i històric. Per molt admirable que siga Aristòtil, hem de saber que el savi grec no hauria pogut existir si prèviament no haguera reflexionat Plató i, abans, Sòcrates.

Igual passa en la formació dels models lingüístics: no són creacions individuals; són elaboracions socials, són processos històrics. Si ho apliquem al cas nostre, haurem de dir que Joanot Martorell difícilment hauria escrit *Tirant lo Blanch* si prèviament Ramon Llull no haguera escrit *Blanquerna* o el *Llibre d'orde de cavalleria*. Martorell no hauria arribat a on va arribar si primer Jaume I, Ramon Muntaner i unes altres persones no hagueren escrit les quatre grans *Cròniques*. A més, hi han estudis que apunten que la llengua de Ramon Muntaner i la de Ramon Llull estan presents en la llengua de Joanot Martorell. Per a fer-nos una idea de la dificultat de crear models lingüístics, podem tindre en compte que Teodor Llorente comença a crear poesia en valencià en 1855 (als

dèneu anys). En canvi, el primer escrit en prosa és de 1879 (als 43 anys). Semblantment, Jacint Verdaguer (que elabora poemes des de 1860) no va escriure prosa en català fins a 1882, a pesar que li ho demanaven.

Convé ressaltar el resultat a què hem arribat. Encara que la llengua parlada és la llengua per antonomàsia, la confecció d'un model lingüístic apte per a desplegar tractats o per a escriure novel·les no s'elabora ni en quatre dies, ni en quatre anys ni en quaranta: és un procés llarg i costós. Els qui diuen que Ramon Llull creà la llengua literària fan una afirmació poc fonamentada. Sense tot el camí que comença en Occitània en el segle XI i segueixen en el XII els juristes catalans amb lleis i els capellans amb sermons i amb vides de sants, sense eixos precedents és molt probable que Ramon Llull haguera hagut d'escriure les seues obres pensant i escrivint en llatí. Estem davant d'una segona raó de parlar sobre Occitània per a entendre el valor del valencià del segle XV (la unió que hi ha entre la civilització occitana i la literatura valenciana del segle XV):

7. Valor de la llengua parlada i de l'escripta. Efectes
  - a. Lingüísticament, la llengua per excel·lència és la parlada.
    - i. Però l'escripta facilita la coherència i la sistematicitat.
    - ii. Va unida al desplegament del pensament humà i a la formació de models lingüístics.
  - b. Creiximent del pensament humà: fet social i històric.
    - i. Aristòtil no hauria existit sense Sòcrates i Plató.
  - c. Creiximent dels models lingüístics: fet social i històric.
    - i. Model per a manuals, per a tractats o per a novel·les: no és una creació individual; és el resultat d'un procés social i històric.
    - ii. Sense els trobadors (occitans i no occitans) i sense els capellans i els juristes catalans, probablement Ramon Llull hauria hagut de pensar i escriure en llatí.

- iii. Martorell difícilment hauria pujat tan alt sense Llull i sense les *Cròniques*.
- d. Resultat lingüístic: entre els trobadors i Martorell, hi ha un procés lingüístic *necessari*.

2.3. EL VALENCIÀ CLÀSSIC: APORTACIONS (1391-1460)

Després d'haver comentat l'evolució lingüística de Catalunya en els segles XII i XIII, estem en condicions d'explicar què vàrem aportar els valencians en la primera mitat del segle XV. La llengua de la *Crònica* de Ramon Muntaner és viva, emotiva; però també és elemental, característiques que reapareixen en el *Blanquerna* de Llull. A més, la diferència entre el model lingüístic del segle XV i els escrits dels segles XIII i XIV no està solament en el grau d'elaboració lingüística. També està en el fet que, vista des d'ara, la llengua del segle XIV és un model més distant que el de Joanot Martorell o el de sor Isabel de Villena (com a mínim per als valencians del segle XXI). Cronològicament, no hi ha molta distància entre Muntaner i Llull per una banda i Martorell i Roís de Corella per l'altra (un poc més d'un segle); però, lingüísticament, trobem una separació apreciable: la llengua de Martorell és més *natural*, és més *moderna*:

- 8. Per què el valencià del segle XV és important (I)
  - a. Diferències entre els autors del segle XIV (Llull, Muntaner...) i del segle XV (Martorell, Roís de Corella, sor Isabel de Villena...)
    - i. Proximitat cronològica (un poc més d'un segle).
    - ii. Però el model està més elaborat i, sobretot, és més *natural*, més *modern*.

Per a entendre i concretar el grau de naturalitat i de modernitat del valencià del segle XV, hem de parlar d'un procés social. Entre 1237 (any de la fun-

dació del Regne de València) i 1391 (any en què Antoni Canals comença a fer traduccions), havien passat 150 anys. En eixe període, el Regne de València es consolida. Dos fets vinculats al procés social són els següents: els membres de les institucions del regne creen una consciència de poble (Baydal, en premsa); i, vinculada a eixa consciència, apareix la voluntat que, dins de la Corona d'Aragó, els valencians hàviem de tindre el mateix pes que Aragó i que Catalunya. En els temes comuns, el Regne de València havia de tindre els mateixos vots que Aragó i que Catalunya. I bé, la consciència de ser un poble i la voluntat de ser igual que els altres membres de la federació degueren tindre efectes lingüístics. Ressaltem-ho:

9. Marc social del valencià del segle xv
  - a. Entre 1237 i 1391 (150 anys), el Regne de València qualla.
  - b. Dos fets vinculats al procés social:
    - i. Institucions del regne: creen consciència de poble (Baydal).
    - ii. Dins de la Corona d'Aragó, els valencians volíem igualtat amb Aragó i amb Catalunya.
  - c. Consciència de ser un poble i voluntat d'igualtat.
    - i. Repercussió en el model lingüístic.

A partir de 1391, Antoni Canals fa diverses traduccions des del llatí al valencià, que varen tindre èxit. Canals és molt conegut per una afirmació que s'ha interpretat prou malament: dir que traduïa una obra al valencià a pesar que ja estava traduïda al català. L'adversativitat (*a pesar*, «jatsesia» en l'original) comporta que la llengua dels valencians i la dels catalans és la mateixa, ja que no és cap problema traduir una obra a diverses llengües (Labrado 2004). Però el fet és que Canals usa el terme *valencià* per a anomenar el conjunt de la llengua, sense que tinga efectes l'aparició anterior del terme *català* (els interessats poden consultar un treball meu, Saragossà 2007: 39-58).

El traductor valencià introduïx molts llatinismes, una part dels quals enriquixen la llengua. Ara: el factor més important era augmentar la capacitat interna de l'idioma. Sabem que la llengua escrita facilita el desplegament del pensament humà, i eixa era l'operació de Canals i d'uns altres intel·lectuals valencians: fer que el valencià fóra apte per a parlar de temes que prèviament estaven reservats al llatí.

Una part de les paraules dels escrits que els valencians no dirien serien occitanes. Recordem que Ausiàs March va explicitar la separació lingüística que feia dels predecessors: *Lleixant a part l'estil dels trobadors*. Com diu Sòria (1991: 240), «el poeta intenta dignificar allò que parla, el vulgar, en l'escriptura: és l'actitud de Petrarca, de Shakespeare, de Marc, de Garcilaso»; i March «havia contribuït a abolir més que ningú l'anterior tradició trobadoresca» (p. 239). En la poesia, era a on hi havia més influència de l'occità. Però en la prosa difícilment seria inexistent.

Mirem més aportacions lingüístiques. Si reproduïrem i compararem fragments de Ramon Llull (*Blanquerna*) i fragments de Joanot Martorell (*Tirant lo Blanch*), trobaríem que el model lingüístic de l'autor valencià està més elaborat que el del filòsof mallorquí, té una sintaxi més estructurada i més rica. A un valencià normal i corrent, li fa la impressió que la llengua del novel·liste és més elegant. Però la característica que més li crida l'atenció és la *naturalitat*, la *modernitat* de Joanot Martorell. La llengua del filòsof mallorquí té un percentatge elevat de formes i de paraules que un valencià actual troba estranyes, mentres que la separació és molt més reduïda en Martorell. Certament, hi ha una bona separació temporal: la novel·la *Blanquerna* és de 1283, mentres que *Tirant* és de 1460. Ara: tot no és la cronologia.

Com hem comentat un poc més amunt, entre la creació del Regne de València (1237) i el final del segle XIV la nova institució qualla socialment. Les minories que dirigien el Regne de València conformarien i impulsarien el sentiment de ser un poble. I la unió del pes social i de la voluntat de regir el propi destí farien que els dirigents valencians no es consideraren un fill menor

d'Aragó i de Catalunya, sinó una realitat política que havia de parlar de tu a tu amb els altres membres de la Corona. I, com que societat i llengua són dos realitats molt conjuminades, el procés social tindria repercussions lingüístiques.

La base social descrita podria haver facilitat un procés lingüístic prou simple: entre 1391 i 1460, els intel·lectuals valencians substituirien progressivament les paraules i les formes que no dirien pels noms que dirien, procés que inclouria paraules occitanes. Repetim que Ausiàs March explicita la separació dels predecessors (en temes i en model lingüístic: *Lleixant a part l'estil dels trobadors*).

Finalment, tot eixe marc anava unit a una producció escrita molt alta en quantitat i en qualitat: reflexió i divulgació religiosa; el món de les lleis; i creació literària. El resultat és «una vivacitat extraordinària» (Sòria 1991: 243), una llengua enfortida, expandida, treballada i modernitzada: tot un orgull per als valencians.

Resumim. Al llarg de setanta anys (entre 1391 i 1460, quan Martorell escriu *Tirant lo Blanch*), els valencians no solament despleguem la capacitat del model lingüístic que havíem heretat. Alhora que féiem eixa operació, també modernitzàvem el model. El resultat de la variació és que, en la segona mitat del segle xv, es va materialitzar un ideal lingüístic: Jaume Roig, sor Isabel de Villena o Roís de Corella podien escriure com parlaven; i era factible que parlant en públic usaren el mateix model que en l'escriptura:

10. Per què el valencià del segle xv és important (II): tres concrecions
  - a. Entre 1391 (traduccions de Canals) i 1460 (Martorell): els valencians renovem el model lingüístic.
    - i. Introducció de molts llatinismes; una part enriqueix la llengua.
    - ii. Desplegament de la capacitat interna de l'idioma (fer-lo apte per a parlar de més temes).
    - iii. Modernització. Els escriptors canviarien noms i formes que no dirien (a voltes occitanes) per les que dirien.

- b. El valencià clàssic i l'occità.
  - i. Ausiàs March: *Lleixant a part l'estil dels trobadors*.
  - ii. Imitació de l'occità (segle XII): tendiria a esvaïr-se.
- c. Efecte: en la segona mitat del segle XV, els escriptors valencians (Roig, Villena, Roís de Corella) arriben a un ideal lingüístic.
  - i. Poder escriure com parlem; i ser capaços de parlar com escrivim.

2.4. DEL VALENCIÀ DELS LLIBRES AL POPULAR. UNIFORMISME

Hem descrit l'evolució lingüística entre els qui sabien de lletra. Però ¿què passava en el poble pla? ¿Com parlaven els carrers de les poblacions valencianes? Per a contestar a eixa pregunta, convé tindre en compte que, en les llengües romàniques, hi han dos situacions diferents: aquelles llengües que s'han format en tot l'àmbit geogràfic en què es parlen; i aquelles altres que s'han estés com a conseqüència de l'expansió davant de l'Islam.

En les llengües que no han tingut un eixamplament territorial fort, solen haver moltes diferències internes. Així, hi han divergències significatives entre l'occità de Provença i el del Llenguadoc; entre el llenguadocià i el gascó (Gasunya); entre la forma de parlar del Llemosí (al nord-oest) i la d'Alvèrnia (al nord-est). En la Itàlia actual, no és que hi han divergències lingüístiques: és que no es pot parlar d'una llengua, tan fortes (i estructurals) són les diferències entre Venècia, Gènova, Florència, Roma, Nàpols o Sicília.

En contrast amb eixe panorama, les llengües romàniques de la Península Ibèrica són molt més uniformes. La causa d'eixa particularitat està en el fet que l'origen de cada llengua peninsular es troba al nord de la Península i des d'allí s'estenen cap al sud a mesura que els pobles cristians del nord van incorporant terres de religió islàmica:

11. ¿Com parlaven els carrers valencians? Llengües romàniques: dos situacions diferents
- a. S'han format en tot l'àmbit en què es parlen (occità, italià...)
    - i. Moltes diferències internes.
  - b. Expansió des d'un territori no extens (Península Ibèrica).
    - i. Llengües prou més uniformes.

El marc descrit és important per a entendre una divergència entre els parlars valencians i els parlars de la Catalunya Vella (reduïda als Pirineus, més Barcelona; Lleida ja forma part de la Catalunya Nova). El nord de Catalunya és com l'occità: amb diferències internes significatives. Per contra, els parlars valencians són remarcablement uniformes. Un lingüiste de la Universitat d'Alacant (Vicent Beltran) ha comentat com li sorprenien les poques divergències que hi havien entre el parlar de Benissa i el parlar d'una dona de la Vall d'Uixó que vivia en Benissa. Entre la Plana Baixa i la Marina Alta, hi han cap a cent cinquanta quilòmetres. Un altre exemple: Germà Colon ha observat que la majoria de les paraules que Eugeni Reig considera d'Alcoi ell les coneix de Castelló (ara, hi han cap a dos-cents quilòmetres).

Cal dir que el contrast que comentem no és cap cas estrany o particular. Trobarem la mateixa situació si comparem l'anglès d'Anglaterra i el d'Estats Units d'Amèrica. A pesar que la societat anglesa està tan estructurada i l'estat anglès és ben fort, resulta que hui en dia segueixen havent diferències lingüístiques remarcables dins d'Anglaterra. En canvi, la llengua és molt més uniforme en Estats Units.

El contrast entre el valencià i el català de la Catalunya Vella (o entre l'anglès d'Anglaterra i el d'Estats Units) s'explica perquè, quan hi ha un procés de conquesta i els parlants tenen un origen divers, el model lingüístic que s'escampa és el que té prestigi: el de la llengua escrita. Recordem que els valencians venim de catalans occidentals, de catalans orientals, d'aragonesos, de navarresos (com ara els qui es diuen *Tudela*, o *Navarro*) i d'occitans (com ara els qui es diuen

Avinyó, o *Gascó*, ‘nadiu de Gascunya’). A més, tenint en compte l’espendor del segle xv és comprensible que fóra aquell model lingüístic el que tendira a escampar-se entre els colons:

12. Vinculat a l’expansió cap al sud (11b): València i la Catalunya Vella són un cas paral·lel al d’Estats Units i Anglaterra
  - a. Estats Units: uniformitat lingüística alta.
    - i. Anglaterra: perduren prou les diferències internes, a pesar de ser una societat molt estructurada i amb un estat ben fort.
  - b. València: uniformitat elevada (Vicent Beltran, Germà Colón).
    - i. Substitució del parlar original dels colons (català occidental, català oriental, aragonés, navarrés, occità) pel model lingüístic valencià del segle xv.

Tragam conclusions. Crec que, en tota esta part (§2), hem fonamentat la creença que el valencià del segle xv és important. A més, ho és en dos direccions diferents. En primer lloc, els intel·lectuals valencians del segle xv varen fer una faena extraordinària: augmentaren la potencialitat del valencià alhora que modernitzaven el model lingüístic. Per una altra banda, la formació d’una societat nova dins del Regne de València degué afavorir que el model lingüístic de prestigi s’expandira entre els parlants, procés que ha acabat en una uniformitat lingüística significativa en els parlars valencians:

13. Per què el valencià del segle xv és important: síntesi
  - a. El fet que el Regne de València quallara socialment facilità que els intel·lectuals enriquiren la llengua, augmentaren la capacitat cultural de l’idioma i modernitzaren el model (§2.2, 12).
  - b. La mateixa estructuració interna degué afavorir que el model lingüístic nou tendira a escampar-se entre els parlants.

- i. El procés ha acabat en una uniformitat lingüística significativa en els parlars valencians.

Convé notar que el camí que hem fet justifica una afirmació en què Enric Valor unia el valencià actual i el valencià clàssic (14a), idea que probablement trauria de la persona que va estar fent-li classes particulars durant quatre anys (Josep Giner, 14b):

14. Fonamentació d'una afirmació d'Enric Valor (*a*), que devia vindre de Giner (féu classes particulars a Valor durant quatre anys, *b*)
  - a. «En l'estat actual de la llengua, [...] no podem llançar-nos a la producció literària [...] sense cercar en la llengua dels clàssics [...] les estructures sintàctiques més elegants i adequades, que (tindrem en això alguna grata sorpresa) es mantenen vives en la parla de moltes de les nostres comarques.» (Valor, *Temes de correcció lingüística*, València, 1983, p. 10).
  - b. «Les construccions habituals en la llengua parlada valenciana, tal com la parlen les persones humils, [els] menestrals, [els] burgesos, etc., de parlar castís, presenten les següents particularitats sintàctiques: les construccions populars són precisament les mateixes de la llengua clàssica, les correctes en bon valencià». (Giner, 1961; *Obra filològica*, València, 1998, p. 482)

3. DEL VALENCIÀ CLÀSSIC AL VALENCIÀ ACTUAL

3.1. EVOLUCIÓ GRAMATICAL: SEGLES XVI-XVII

En la part anterior (§2), hem vist quin és l'origen del valencià actual: el valencià formidable del segle xv. Ara, farem una presentació breu de l'evolució

que porta fins al present. Tenim la idea que, en els segles XVI i XVII, es produí una «decadència». Certament, la creació literària recula, però el factor principal d'una llengua són els seus parlants i les institucions de la societat. Des d'eixa perspectiva, cal dir que el valencià no retrocedí ni en la llengua parlada ni en les institucions al llarg dels segles XVI i XVII. El valencià seguia sent la llengua del món administratiu i del món jurídic: de l'administració del Regne de València; de les lleis i dels notaris; de les institucions polítiques. I, sobretot, el valencià seguia sent la llengua del poble valencià.

Pel que fa a la qualitat de l'idioma, Josep Giner remarcava que, gramaticalment, el valencià dels segles XVI i XVII és superior al valencià del segle XV. Davant d'un tema tan ample i un temps tan curt, convé posar un sol exemple lingüístic per a mostrar-ho.

Inicialment, teníem les preposicions *sus* i *sobre*, heretades del llatí. No descuraré quin valor tenien perquè han mort. Els parlants les usaven d'una manera fosca: interferida. Davant d'això, vàrem crear tres paraules noves: *dalt* (que significa 'a la part superior': *No viuen ací, sinó dalt*); *damunt* ('a la part immediatament superior, de manera que hi ha contacte': *Podeu posar cartells dalt dels nostres, o al costat; però no damunt*) i *amunt* ('moviment vertical, des de la part inferior': *Passejaven per l'avinguda del Vedat, amunt i avall*). Després de l'època clàssica, la paraula *sus* morí. La preposició *sobre* també hauria d'haver desaparegut; però l'hem conservada perquè li hem canviat el valor. En qualsevol comarca valenciana, *sobre* (*Parlar sobre un tema*) significa 'al voltant de + acostament' (en l'exemple, li peguen voltes a un tema per a comprendre'l). No hi ha cap valencià que diga (ni puga dir) *Parlar dalt d'un tema* ni *Parlar damunt d'un tema*.

Si ara sumem, comprovarem que Josep Giner tenia raó: a on inicialment teníem dos paraules (usades confusament, *sus* i *sobre*), ara en tenim quatre (*dalt*, *damunt*, *amunt* i *sobre*), que els valencians apliquem perfectament. Com a mínim actuem així si parlem d'acord amb el poble pla. Si mirem i imitem un cert castellà (que ignora *arriba* i *encima*, Alarcos Llorach, *Gramática de la lengua es-*

pañola, Madrid, 1994, §289) i un cert català, podrem canviar *Li va passar per damunt del cap* per *Li va passar per sobre (d)el cap*; *Viuen dalt* per *Viuen (a) sobre*; o *Estar damunt la taula* per *Estar sobre la taula*:

1. Segles XVI i XVII: panorama bàsicament positiu
  - a. El valencià es manté com a la llengua del poble i de les institucions del Regne de València.
    - i. Gramaticalment, la llengua es perfecciona i s'enriquia (Giner).
  - b. Exemple: en l'Edat Mitjana, dos preposicions procedents del llatí (*sus* i *sobre*, i les antònimes *jus* i *sots*).
    - i. Ús confusionari.
    - ii. Creació de tres preposicions noves: {*dalt* / *damunt* / *amunt*} i les antònimes ({*baix* / *davall* / *avall*}).
  - c. Segle XVI: *sus* (i *jus*) tendix a desaparèixer; noves: s'estabilitzen; *sobre* canvia al valor actual. La llengua s'enriquia:
    - i. Estadi inicial: dos paraules (*sus* i *sobre*, interferides)
    - ii. Estadi final (i actual): quatre paraules diferents.
    - iii. *dalt* ('a la part superior'): *No viuen ací, sinó dalt*
    - iv. *damunt* ('a la part immediatament superior; contacte')
    - v. *amunt* ('moviment vertical, des de la part inferior')
    - vi. *sobre* ('al voltant de + acostament'): *Parlar sobre un tema*
  - d. Empobriment en una part del català i en una part del castellà (de 6 preposicions, reducció cap a 2):
    - i. *Deixar coses sobre la taula* / *Viuen a sobre*
    - ii. Alarcos Llorach (*Gramática de la lengua española*, 1994, §289) ignora *arriba* i *encima*; només considera *sobre*.
  - e. Les gramàtiques descriuen l'empobriment poc significatiu del valencià popular (de 6 preposicions a 4, *dalt*, *damunt*, *sobre* i *baix*; pèrdua de *davall* i *sota*).

- i. No tracten l'empobriment del català oriental (prou més fort: de 6 preposicions a 2, *sobre* i *sota*).

Per a tindre una visió general dels segles XVI i XVII, convé afegir que la reculada en la creació literària va unida a la poca estima pel valencià en la capa alta de la noblesa i en algun cercle alt de l'església. Però, en el conjunt de la societat, eixos factors eren poc significatius, contra la importància que els solem atribuir:

2. Segles XVI i XVII: factors negatius
  - a. Retrocés social en la creació literària.
    - i. En la capa alta de la noblesa i en algun cercle alt de l'església, poca consideració del valencià.
  - b. En el conjunt de la societat, els factors dits destacaven poc, contra la valoració que sovint fem.

3.2. L'ABOLICIÓ DEL REGNE DE VALÈNCIA: CONCEPCIÓ D'ESPANYA

El fet negatiu important no és dels segles XVI i XVII, sinó del principi del XVIII: l'abolició del Regne de València. Com sabeu tots, en 1707 el rei de la Corona de Castella va anul·lar «por justo derecho de conquista» les estructures jurídiques, polítiques i administratives del Regne de València. Eixe fet va comportar l'expulsió del valencià de totes les institucions públiques. Podríem descriure una multitud d'efectes. Però em limitaré a la conseqüència més negativa d'aquell procés, que diria que no va ser jurídica, sinó psicològica. Els sociòlegs expliquen que, per molt purament imaginària que siga una ideologia, són objectius i certs *els efectes socials que té*. En este apartat, toparem amb un bon exemple d'eixa afirmació.

Al llarg del segle XVIII, l'economia valenciana s'expandix. Moltes esglésies valencianes són d'aquella centúria. Però, al costat d'una evolució material positiva, comença un procés ideològic que arriba als nostres dies. Es desplega un nacionalisme centraliste espanyol, que actua com si no hagueren existit ni la Corona d'Aragó ni el Regne de Navarra. En Espanya, no hi hauria més llengua que la de la Corona de Castella. No hi hauria més dret que el de la Corona de Castella. No hi hauria més història que la història de la Corona de Castella. Tenim davant la ideologia imaginària: Espanya no seria Espanya, sinó la Corona de Castella.

Una conseqüència de reduir Espanya a la Corona de Castella és presentar els interessos i les característiques de la Corona de Castella com si foren els d'Espanya. Vicent Soler ha contat que hi han persones de Madrid que pensen que, si una cosa és bona per a Madrid, seria bona per a Espanya; i, si és roïn per a Madrid, seria roïn per a Espanya. Per tant, ¿què és Espanya?: Madrid. Madrid i el seu aeroport; i la seua Fira de Mostres; i els seus periòdics i televisions; i les seues vies i carreteres:

3. Fet negatiu que sí que és important: l'abolició a la força del Regne de València (1707). Dos dels efectes
  - a. Expulsió del valencià de les institucions públiques.
  - b. Creix un nacionalisme centraliste espanyol que ignora la Corona d'Aragó i el Regne de Navarra.
  - c. Resultat final: presentar els interessos i les característiques de la Corona de Castella com si foren els d'Espanya.
    - i. Posteriorment, mostrar els interessos de Madrid com si foren els d'Espanya (Vicent Soler).

Mirem quina era la situació cap a 1800, un segle després d'haver abolit el Regne de València. Al desplegament de la ideologia descrita, hem d'afegir que, cap al principi del segle XIX, els lliberals espanyols segueixen el camí de la revolució francesa de 1789, que havia reproduït el centralisme de França. El resul-

tat és associar Espanya i el castellà a modernització i progrés, mentre que el valencià i les institucions del Regne de València estarien vinculades als valors contraris. Madrid es torna el centre i València es diluïx en una perifèria supeditada. Progressivament, l'única realitat territorial en la ment dels valencians seria Espanya i les seues províncies (en eixe orde). L'objectiu d'escriure sobre temes normals en un valencià digne era presentat, en el millor dels casos, com a una excentricitat, com a un anacronisme: com a una bogeria. En el pitjor dels casos, la voluntat d'escriure en valencià era tractada com a un «atemptat» contra «la unitat d'Espanya», com a un «separatisme». Ja sabem que tot això és un efecte d'haver reduït Espanya a la Corona de Castella. Ara: el problema més greu no eren les idees descrites, sinó que molts valencians prenién eixes deformacions de la realitat com si foren *la realitat*. Per cert, les idees descrites seguien actives en França davant de la voluntat d'introduir l'occità en l'ensenyament públic:

4. Situació psicològica cap a 1800
  - a. Els lliberals espanyols seguien el camí de la revolució francesa de 1789, que havia reproduït el centralisme de França.
    - i. Resultat: associar Espanya, el castellà i Madrid a modernització i progrés; el valencià i les institucions del Regne de València representarien els valors contraris.
  - b. Regne de València: tendix a diluir-se com a entitat territorial.
    - i. Únic territori: Espanya i les seues províncies.
  - c. Valencià: no seria una llengua; seria un «dialecte» indigne.
    - i. Només per a bromes (si eren de mal gust, millor).
  - d. Escriure en valencià seria una excentricitat, un anacronisme (en el millor dels casos).
    - i. En el pitjor, seria un hipotètic atemptat contra la «unitat d'Espanya», un «separatisme» (en realitat, contra la reducció d'Espanya a la Corona de Castella).

- ii. Ara (en el 2015), en França n'hi han que segueixen actuant així davant de les propostes d'introduir l'occità en l'ensenyament.
- e. Problema més greu: no eren les idees descrites.
  - i. Quin era: que molts valencians prengueren la deformació de la realitat com a la realitat.

L'ambient descrit és la realitat social i política en què hagué de treballar la Renaixença valenciana, que es desplegà aproximadament entre 1855 (any en què Llorente escrigué el primer poema en valencià, als dèneu anys) i 1909 (celebració de l'Exposició Regional). D'aquell període, la persona més ben orientada i més constant va ser Teodor Llorente. L'objectiu que es marcà l'intel·lectual valencià era aconseguir que anara canviant una ideologia que presentava Espanya i València com a realitats excloents com a conseqüència de reduir Espanya a la Corona de Castella. L'objectiu intern era dignificar la realitat en què vivim els valencians: dignificar la llengua que parlem, dignificar el territori en què vivim, dignificar les faenes que cada dia hem de fer per a viure... Per a Llorente, eixe camí no perjudica a ningú i ens beneficia a tots els valencians. Per cert, els tres objectius dits ¿no haurien de formar part dels programes dels partits polítics valencians humanistes?

El pensament de Llorente contrasta amb la mala fama que li hem posat, potser com a efecte de mirar-lo des d'ara (en compte d'emmarcar-lo en la societat de 1850). Criticava els polítics que només buscaven viure de la política. Compromés amb la seua societat d'una manera ampla i atractiva, proposava uns objectius polítics que feien costat als sectors productius de la població valenciana. La identificació amb la societat civil el portava a defensar vigorosament la democràcia i les llibertats individuals. Per contra, discrepava obertament dels sectors més reaccionaris de la societat espanyola, siga el militar o siga un catolicisme ranci i fonamentalista. En el seu discurs, apareixen fragments tan cívics i actuals com este: estem acostumats a deixar-nos governar pel govern, sense pretendre nosaltres governar-lo a ell (p. 137).

Llorente argumentava les seues opinions (i recorria sovint a valors ètics), de manera que convidava a practicar el diàleg. ¿Va incidir en Madrid? En els seus escrits, no he trobat proves positives. En canvi, els seus articles, els seus poemes, les excursions per a promoure el coneiximent del territori i la societat valencianes, sí que varen afavorir que anara recuperant-se la consciència de valencianitat. Eixe procés culminà en 1909, en l'Exposició Regional (estudiada per Josep Vicent Boira, 2007).

El nostre autor elaborà un model lingüístic popular, viu, digne. Un objectiu a què deu aspirar tot escriptor valencià. La seua aportació permeté que poguera sorgir el valencianisme en el primer terç del segle xx.

5. La Renaixença valenciana (1855-1909) hagué de treballar en l'ambient descrit (4). Teodor Llorente (València, 1836-1911)
  - a. Objectiu: canviar una ideologia que presentava Espanya i València com a realitats excloents.
    - i. Causa: haver reduït Espanya a la Corona de Castella.
  - b. Objectiu intern: dignificar la realitat valenciana.
    - i. Dignificar la llengua que parlem.
    - ii. Dignificar el territori en què vivim.
    - iii. Dignificar les faenes que cada dia hem de fer per a viure.
  - c. Volia canviar la realitat argumentant i convencent (*Escrits polítics (1866-1908)*, 2001).

Com que considere que són poc objectives una part de les idees que circulen sobre el segle xix, opinaré que Bernat i Baldoví no era un bròfec, que escriuria en valencià simplement perquè la gent no entenia el castellà. En els seus escrits en prosa, no poques voltes arriba a un model natural i digne, que són una fusió gens fàcil d'aconseguir (ni abans ni ara). A més, el seu treball i la seua dignificació del valencià també té manifestacions poètiques:

6. Idees poc objectives sobre el segle XIX. Bernat i Baldoví (Sueca, 1809-1864) ¿treballava (i dignificava) el valencià?
- a. —¿I aquells ulls que broten foc / i que tot quant miren cremen... / ¿A on hi ha atres dones que els tenen? / ¿I aquells morrets carmesins / que casi parlar no saben... / quan tenen el bocí dins..., / i pareix que mai acaben / d'empapussar teuladins? / ¿I aquella boca / que fa olor de clavells i canella si algú a riurès la provoca? / ¿Quants per a obtindre un mos d'ella / volgueren tornar-se coca? / ¿I aquell coll seu / tan blanc com un alabastre / i doble fresc que la neu? (de *El vell Pollastre*, 1859, p. 249)

Recapitem. Entre 1707 i 1850, els valencians teníem molts factors a favor. Però en teníem dos en contra, que van units: la pèrdua de la consciència i de la voluntat. A poc a poc, a partir de 1707 anem perdent la consciència de ser un poble, la consciència de ser valencians. Al final, queden tres províncies sense relacions institucionals entre elles, i subordinades directament a Madrid. Si una comunitat humana no té consciència de ser un poble, l'efecte és inevitable: no tindrà voluntat de dirigir el seu futur.

En eixa situació, la personalitat valenciana no podia fer més que *degradar-se, descompondre's*, com va passar durant els segles XVIII i XIX (per molts factors objectius que tinguérem: geografia, història, economia, cultura, llengua...). Per contra, una comunitat sense factors objectius però amb consciència i amb voluntat crea a poc a poc factors objectius. Realment, la consciència i la voluntat són el cor dels pobles:

7. Recapitulació: entre 1707 i 1850, molts factors a favor; dos en contra
- a. Els valencians anem perdent progressivament la consciència de ser un poble.
- i. Al final, la consciència màxima era la de tres províncies desvinculades; cada una unida i subordinada a Madrid.

- ii. Efecte inevitable: no voluntat de dirigir el nostre futur.
- b. Les ideologies són objectives i certes en els efectes socials.
  - i. Una comunitat amb factors objectius però sense consciència i sense voluntat es degrada.
  - ii. Aplicació als valencians: degradació progressiva de la personalitat valenciana durant els segles XVIII i XIX.
  - iii. Una comunitat sense factors objectius però amb consciència i amb voluntat va creant a poc a poc factors objectius.
- c. Cor dels pobles: consciència i voluntat.

3.3. EVOLUCIÓ GRAMATICAL: 1707-1950

Després de la descripció del marc ideològic dels segles XVIII i XIX, podem tornar a l'evolució del valencià des de 1707 a l'actualitat. En el títol, he triat com a final un any simbòlic (l'any en què es va publicar la *Gramàtica valenciana* de Sanchis Guarner, que va tindre una repercussió molt escassa –tant aleshores com actualment–). Sabem que, sociolingüísticament, el valencià estava marginat, ja que passa de l'oficialitat pràctica a estar fora de les institucions públiques. Però, gramaticalment, ¿com és el valencià dels segles XVIII, XIX i XX? El valencià se-guix tenint una evolució positiva en les estructures gramaticals. Posaré com a exemple una creació recent, que actualment percebem com a una construcció distintiva del valencià: parlem de *molt de formatge* (enfront del castellà *mucho queso*, mai *mucho de queso*).

La construcció que fonamenta l'ús actual de *molt de pa* (incompatible amb *molt pa*) començaria a crear-se cap a 1850. Bernat i Baldoví encara escrivia majoritàriament *molt formatge*. La transformació de l'antic *molt (de) pa*, *molta (de) farina*, *molts (de) carrers*, *moltes (de) finestres* en l'actual *molt de pa*, *molta farina*, *molts carrers* i *moltes finestres* es podria haver estés per l'Horta i per la

Ribera en la segona mitat del segle XIX, i ha seguit escampant-se cap al nord i cap al sud. En la segona mitat del segle XX, es consolida en el Maestrat, però no ha passat a Tortosa. Pel sud, ha quallat en la regió d'Alcoi, a on les persones d'edat encara poden dir *molt formatge*. L'evolució no s'ha produït en balear ni en el català oriental

Convé insistir: entre l'any 1500 i el 1950, el valencià segueix evolucionant gramaticalment d'una manera autònoma del castellà (autònoma i sovint d'una manera divergent):

8. Evolució gramatical del valencià entre 1707 i 1950
  - a. Sociolingüísticament, estava marginat.
    - i. Fora de les institucions públiques.
  - b. Gramaticalment, segueix evolucionant d'una manera autònoma del castellà (i sovint d'una manera divergent).
  - c. Exemple: una construcció distintiva del valencià (*molt de formatge*, en castellà, *mucho queso*).
    - i. Començaria a escampar-se cap a 1850.
    - ii. Entre 1960 i 1990: generalització pel Maestrat; expansió per la regió d'Alcoi. No penetració en la regió de Tortosa.
    - iii. Evolució: no s'ha produït ni en balear ni en el català oriental.

A fi que els lectors es facen una idea més precisa de la vitalitat i la potència del valencià popular al llarg de la història, convé informar sobre una operació de Giner. En 1839, un torrentí (Lluís Lamarca) va publicar un diccionari que, qualitativament, era molt bo. No era un diccionari acumulatiu (com solen ser eixes obres). Lamarca intentà arregar les paraules que caracteritzarien el valencià, i en va inventariar 1.173. Giner compara totes les paraules de 1839 amb les del valencià de 1935 i conclou que tot el lèxic del principi del segle XIX seguia viu en el segle XX. Mirem les seues paraules (9a):

9. En 1839, el torrentí Lluís Lamarca (1793-1850) descriu el lèxic distintiu del valencià (arreplega 1.173 paraules). Al cap d'un segle, perduraven
- a. «En l'espai d'un segle, el lèxic valencià és gairebé el mateix. Això demostra que el valencià, en el període de màxima investida destructora del castellà, ha resistit en el terreny lexicogràfic –que és sempre el punt feble dels llenguatges decadents– molt bé. Són pocs els mots citats per Lamarca que siguen desconeguts ara. Són menys encara els castellanismes usats ara per a substituir mots citats per Lamarca. Repetim-ho una volta més: la llengua nostra, front al castellà, és una llengua molt forta.» (Giner, 1935; 1998, p. 340)

En definitiva, la deficiència important no està en el valencià que parlem (que té garberes de coses positives), sinó en la manera de tenir de mirar-lo, d'interpretar-lo i valorar-lo. Ja sabem que eixa visió i interpretació és una conseqüència de prendre com a realitat els desitjos de la ideologia que ha generat el nacionalisme centraliste espanyol. En la descripció reproduïda en 10 (de Giner, que era un cap clar), hi ha una referència a quina és la diferència lingüística significativa que hi ha entre els catalans i els valencians:

10. Contrast entre la realitat lingüística valenciana i la manera en què la percebem com a conseqüència d'haver interioritzat creences del nacionalisme centraliste espanyol (*a*). En què avantatgen els catalans als valencians (*b*)
- d. «Els valencians pensaven que la llengua no servia, no tenia prestigi, etc.: és cosa d'ells, del seu sentiment, del seu complex d'inferioritat, no de la llengua: la llengua era i és molt millor que quan la parlaven els Reis i hi escrivien Ausiàs, Corella, etc. La llengua dels segles xvi i xvii era millor que la del xv. La llengua del xviii era formidablement bona [...]. Ara passa igual [...].»
  - e. »Si els catalans escriuen tan bé [no és perquè parlen millor que els

valencians;] és perquè tenen més cultura: la llengua l'estudien profundament bé, la dominen a la perfecció, la fan dringar, són més intel·ligents, més llegidors, més estudiosos, més treballadors que els valencians.» (Giner, 1959; dins de *Josep Giner, precursor de la romanística valenciana*, ed. Emili Casanova, València, 2010, p. 235-245).

Realment, el factor decisiu no és la qualitat de la llengua tradicional, que és ben alta. El problema central és la valoració escassa que tenim de la llengua que parlem i, com a extensió, de nosaltres com a valencians. Una llengua i els seus parlants són inseparables. Per això parlar bé del valencià equival a parlar bé dels valencians, de la mateixa manera que malparlar del valencià popular comporta denigrar la societat valenciana.

Sobre la qualitat del valencià popular, informaré que jo (que mire cada paraula i cada forma que dic) faig classes en la universitat eixint-me'n ben poc de la llengua que he après en els carrers de Silla. Certament, a voltes trie dins del valencià viu, però seleccionar no és eixir-se'n. Paral·lelament, un percentatge alt (molt alt) de la llengua que estic usant en este escrit forma part de la llengua dels carrers valencians. Destaquem les paraules dites:

11. El valencià viu: realitat i interpretació

- a. Qualitat de la llengua popular: alta. Però valoració escassa de la llengua que parlem; com a extensió, dels valencians.
  - i. Una llengua i els seus parlants són inseparables.
  - ii. Parlar bé del valencià equival a parlar bé dels valencians.
  - iii. Denigrar el valencià comporta denigrar els valencians
- b. Qualitat del valencià viu. Experiència meua personal:
  - i. Jo (que mire cada paraula i cada forma que dic) faig classes en la universitat usant bàsicament paraules de la llengua del carrer. A voltes, en trie. Però seleccionar no és eixir-se'n.

- ii. Un percentatge alt (molt alt) de la llengua d'este escrit deu estar en la mateixa situació.

4. EL PRESENT. MIRADA AL FUTUR

4.1. EL VALENCIÀ DEL PRESENT: BALANÇ

Mirem si, després del recorregut històric que hem fet, podem interpretar el valencià dels nostres dies (sempre limitant-nos a la part lingüística, és a dir, sense tocar la part sociolingüística, l'ús social del valencià). Tenint en compte que el valencià i el castellà són llengües romàniques, haurien de ser llengües molt semblants. Si no tinguérem limitació de temps, podríem dedicar una hora a pensar en camps específics de la vida quotidiana i mirar quines són les paraules del valencià i quines les del castellà. Si féiem eixa operació, trobaríem que hi han coincidències, però que les divergències són elevades:

1. Present lingüístic
  - a. Valencià i castellà: llengües romàniques.
    - i. Haurien de ser molt semblants.
  - b. Certament, tenen coincidències. Però, si comparem les paraules de cada llengua en cada camp específic de la vida quotidiana, trobarem que les diferències són fortes.

Ací, ens limitarem a posar uns quants exemples d'un camp ben reduït, els noms que indiquen les parts del cos humà. En la meua gramàtica, observe que no hi ha una particularitat, o quatre, o dotze (que ja en serien prou). En constata trenta, siguen paraules diferents o siguen formes prou diferenciades. Així, el *muscle* es diu *hombro* en castellà; de *el tò*s passem a *la nuca*; el *bescoll* és el

cogote; *l'esquena* es torna *la espalda*; *l'espatla* del valencià no té equivalència en castellà; *la panxa* és *la barriga*; de *els budells* passem a *las tripas*; el *melic* es torna *el ombligo*; *la galta* és *la mejilla*; etc, etc.:

2. Paraules referides al cos que divergixen en valencià i en castellà: cap a 30

paraules diferents		formes prou diferenciades	
valencià	castellà	valencià	castellà
<i>muscle</i>	<i>hombro</i>	<i>os</i>	<i>hueso</i>
<i>el tòc</i>	<i>la nuca</i>	<i>pell</i>	<i>piel</i>
<i>bescoll</i>	<i>cogote</i>	<i>sang</i>	<i>sangre</i>
<i>esquena</i>	<i>espalda</i>	<i>el cap</i>	<i>la cabeza</i>
<i>espatla</i>	-	<i>cervell</i>	<i>cerebro</i>
<i>panxa</i>	<i>barriga</i>	<i>el front</i>	<i>la frente</i>
<i>els budells</i>	<i>las tripas</i>	<i>ull</i>	<i>ojo</i>
<i>melic</i>	<i>ombligo</i>	<i>parpalls</i>	<i>párpados</i>
<i>galta</i>	<i>mejilla</i>	<i>el nas</i>	<i>la nariz</i>
<i>el gallet</i>	<i>la campanilla</i>	<i>llavi</i>	<i>labio</i>
<i>barra</i>	<i>quijada</i>	<i>geniva</i>	<i>encía</i>
<i>clau</i>	<i>colmillo</i>	<i>coll</i>	<i>cuello</i>
<i>el queixal</i>	<i>la muela</i>	<i>pit</i>	<i>pecho</i>
<i>el pols</i>	<i>la sien</i>	<i>cor</i>	<i>corazón</i>
<i>la melsa</i>	<i>el bazo</i>	<i>colze</i>	<i>codo</i>
<i>cama</i>	<i>pierna</i>	<i>dit</i>	<i>dedo</i>
<i>la cuixa</i>	<i>el muslo</i>	<i>ungla</i>	<i>uña</i>
<i>el genoll</i>	<i>la rodilla</i>	<i>peu</i>	<i>pie</i>

Una faena pendent és arregar pacientment les paraules dels camps lèxics fonamentals de la comunicació quotidiana que contenen especificitats en les dos llengües. Eixe treball tindria interès per al públic valencià general i, es-

pecialment, en tindria molt per als docents, ja que l'escola valenciana s'hauria d'assegurar que els alumnes acaben la seua formació escolar havent-les assimilades (totes o com a mínim la majoria). Ben mirat, el treball dit podria ser la font d'una tesi doctoral tan bonica com productiva socialment (divergències entre les dos llengües en el lèxic bàsic, i manera d'ensenyar les particularitats en les escoles i els instituts, des dels primers cursos escolars fins al final del batxillerat).

Si pasem a la fonètica, trobarem el mateix panorama. Hi han fonemes que existixen en valencià i no en castellà, com ara la vocal *o* de *Tinc por*; que és com vocal *o* de la paraula anglesa *job*; en castellà, no existix tampoc la vocal *e* de *verd*. Inversament, el castellà en té que no apareixen en valencià, com la segona consonant de *coger*. Ara: a on hi han més particularitats no és en els fonemes, sinó en les síl·labes. El valencià té una síl·laba prou consonàntica, mentres que el castellà la té molt vocàlica. En (3a-d), hi ha una descripció de les diferències sil·làbiques:

3. Diferències fonètiques: en els fonemes i, sobretot, en l'estructura de la síl·laba. Síl·labes consonàntiques que no existixen en castellà:
  - a. Acabades en una consonant: 9 síl·labes:
    - i. *glop, fet, cuc*
    - ii. *baf, feix*
    - iii. *vaig*
    - iv. *ham, any*
    - v. *moll*
  - b. Acabades en dos consonants: tretze possibilitats:
    - i. *fort*
    - ii. *gust*
    - iii. *cinc*
    - iv. *erm*
    - v. *infern*
    - vi. *camp*

- vii. *fosc*
- viii. *alt*
- ix. *pont*
- x. *Elx*
- xi. *Colp*
- xii. *Barx*
- xiii. *serp*

c. Acabades en tres consonants: els plurals d'una part de les terminacions anteriors (en *camp*s, *alt*s i *pont*s, la consonant oclusiva tendix a no sonar).

- i. *fort*s
- ii. *gust*s
- iii. *cinc*s
- iv. *erm*s
- v. *infern*s
- vi. *camp*s
- vii. *fosc*s
- viii. *alt*s
- ix. *pont*s
- x. *colp*s
- xi. *serp*s

d. Alteracions en la combinació de consonants: els grups *ts*, *nys* i *lls* no tenen una *s* al final (com en *mos*), sinó una consonant dita «africada» (com la de *vaig*):

- i. *tot* / *tots*
- ii. *ella pot* / *tu pots*
- iii. *fort* / *forts*
- iv. *any* / *anys*
- v. *ull* / *ulls*

En el camp de la flexió (o morfologia), trobarem una realitat semblant. Ací, em limitaré a dos estructures flexives. ¿Hi han paraules com *cosí* en castellà? Probablement, no n'heu trobat cap, ja que n'hi han poques (i no són habituals). Un exemple és *rubí*. Com sabeu, el plural de *cosí* és *cosins*. En valencià, hi han milers de paraules com eixa. El castellà no fa el plural de *cosins*. A voltes, afegix una *s* (*rubís*); a voltes, una *e* i una *s* (*rubíes*); el DRAE no explica quin dels dos plurals té *rubí*.

Per una altra banda, el plural de *aragonés* és *dos aragones-os* en valencià i *dos aragones-es* en castellà. Cada llengua conté centenars de noms que actuen com hem descrit (com ara *peix* / *peixos* i *pez* / *peces*):

4. Especificitats en la flexió (o morfologia) del nom. Dos exemples
  - a. Model de {*cosí* / *cosins*}: cap a quatre mil paraules.
    - i. En castellà, pocs noms i poc habituals.
    - ii. Dos maneres de fer el plural: {*rubí* / *rubís*}, {*rubí* / *rubíes*}.
    - iii. El diccionari de l'Acadèmia del castellà no especifica quin dels dos és.
  - b. El plural de *aragonés* (correspon a centenars de paraules).
    - i. *dos aragones-os* en valencià. *Peix* / *peix-os*
    - ii. *dos aragones-es* en castellà. *Pez* / *pec-es*

En la flexió verbal, passa igual. U dels models verbals és el de *jo duc*, *jo prenc*, *jo entenc*. El valencià té molts verbs que actuen d'eixa manera. En castellà, no n'hi ha cap: {*yo llevo* / *duc*}; {*yo tomo* / *prenc*}; {*yo entiendo* / *entenc*}. Des de *jo entenc*, creem *que jo entenga* (*Vól que ho entenga*). També formem {*entenc* / *Ho entenguí ahir* / *Volia que ho entenguera*}. En total, d'una forma (*bec*) en creem díhuit més (les de tres temps: pretèrit perfet, present de subjuntiu i imperfet de subjuntiu); també el participi en una part dels verbs (*bec* / *begut*) i el gerundi en una part del valencià (*bec* / *beguent*). L'estructura flexiva que acabem de descriure és privativa del valencià dins de les llengües romàniques:

5. Segona flexió:

- a. *jo duc, jo prenc, jo entenc*. N'hi han molts.
- i. Des de *jo entenc*, creem *que jo entenga* (*Vòl que ho entenga*).
  - ii. També formem *entenc / Ho entenguí abir / Volia que ho entenguera*.
  - iii. Una part dels verbs: *bec / begut*. Una part del valencià: *bec / be-
guent*.
- b. No existix eixe model en castellà (ni en cap llengüa romànica):
- i. *yo llevo / duc*
  - ii. *yo tomo / prenc*
  - iii. *yo entiendo / jo entenc*

En la tercera flexió verbal, el model del castellà i el del valencià també contenen particularitats. El valencià fa *florixc, florixes i florix*, contra el castellà *florezco, floreces, florece*.

6. Tercera flexió

a.	<i>florixc</i>	<i>florezco</i>
b.	<i>florixes</i>	<i>floreces</i>
c.	<i>florix</i>	<i>florece</i>
d.	<i>florim</i>	<i>floreceemos</i>
e.	<i>floriu</i>	<i>floreceis</i>
f.	<i>florixen</i>	<i>floreceen</i>

Si focalitzem la primera flexió verbal, pràcticament en cada persona gramatical hi ha alguna divergència:

7. Present d'indicatiu i pretèrit perfet en valencià i en castellà

a.	<i>pens-e</i>	<i>piens-o</i>	<i>pens-í</i>	<i>pens-é</i>
b.	<i>pens-es</i>	<i>piens-as</i>	<i>pens-ares</i>	<i>pens-aste</i>

c. <i>pens-a</i>	<i>piens-a</i>	<i>pens-à</i>	<i>pens-ó</i>
d. <i>pens-em</i>	<i>pens-amos</i>	<i>pens-àrem</i>	<i>pens-amos</i>
e. <i>pens-eu</i>	<i>pens-áis</i>	<i>pens-àrem</i>	<i>pens-asteis</i>
f. <i>pens-en</i>	<i>piens-an</i>	<i>pens-aren</i>	<i>pens-aron</i>

Com que els valencians no som conscients de les especificitats que hi han entre el valencià i el castellà, en la meua gramàtica les arreplegue en l'índex de conceptes. Convé destacar que, en la sintaxi (que el lingüistes solem dir que és poc variable), constate 19 divergències (8b):

8. Valencià i castellà: divergències (Saragossà 2003; índex de conceptes)

- a. – origen, 266
- b. – sintàctiques (19 diferències), 87 (*molt de pa*), 117 (*això és*), 119 (pronomen *si* i *él*), 88 i 119 (*nada*), 120 (*alguna cosa / algo*), 122 (*hom, altri*), 122-123 (*res, gens / nada*), 123 (*ningú de vosaltres*), 128 (*delante suyo*), 130 (*un altre*), 131 (*amb el mateix*), 132 (*mitjan*), 138 i n. 59 (*u, cent / uno, cien*), 172 (*vaig cantar / he cantat*), 211 (pronomen *en*), 213 (*ho*), 232 (*a* en l'objecte directe), 237-238 (*me + se*)
- c. – semàntiques (10 particularitats), 30 (*crit del gos*), 47 (*acostar*), 50 (*fer fotografies*), 52 (*tirar*), 79-80 (*prou*), 81 (*uns quants / alguns*), 82 (*un cert temps / algún tiempo*), 83 (*ben*), 119 (*ell*), 156 n. 76 (*escoltar*)
- d. – morfològiques (8 grups d'especificitats), 76 (numerals), 92 (ordinals), 203 (*em, et, es*), 273 (*la dent*), 274 (*peix-os*), 277 (*imposts*), 283 (la flexió verbal), 292 (3a. flexió verbal)
- e. – derivatives i compositives, 46 (*anar-se'n, endur-se*)
- f. – fonètiques, 247 (vocals), 249 (vocals àtones), 253 (*el àguila*), 253-256 (en diftongs), 303 (pronúncia dels cultismes)
- g. – ortogràfiques, 244 n. 110 (*cua ≠ qua*), 300 (*fill / hilo*), 305-306 (ordenament dels diccionaris)

Si ara comparàrem el castellà i el galaicoportugués, trobaríem la situació previsible: hi ha una proximitat significativa entre les dos llengües. El panorama descrit fa preguntar-se si les llengües romàniques de la Península Ibèrica provenen de dos estadis diferents del llatí. La llengua popular de Roma s'estendria cap al nord i cap al sud. Una de les direccions seria la Toscana i la Ligúria (Gènova); d'ahí, passaria a la Provença, al Llenguadoc i a Catalunya. En canvi, el castellà i el galaicoportugués derivarien de la penetració des del sud de la Península, per a on és fàcil accedir a la part atlàntica. L'origen del castellà i del galaicoportugués ¿estaria vinculat al llatí que parlarien els propietaris latifundistes, més acostat al llatí clàssic? Així, del verb clàssic *comedere* prové la paraula del castellà i del galaicoportugués (*comer*). En canvi, eixe verb és *mangiare* en italià, *manger* en francès i *menjar* en valencià. Prové de *mandicare*, variant de *mandire* ('mastegar' i 'mossegar' en el llatí clàssic). En (9d), he posat l'exemple de *cama* i *pierna*:

9. Castellà i galaicoportugués: llengües pròximes. Una possibilitat:
- a. Llengües romàniques que vindrien del llatí popular:
    - i. S'escamparien geogràficament.
    - ii. Una línia: Toscana + Ligúria (Gènova); d'ahí, a Provença, a Llenguadoc i a Catalunya
  - b. Llengües romàniques que vindrien d'un llatí més clàssic:
    - i. Extensió social.
    - ii. Penetració des del sud de la Península Ibèrica a les planes del vessant atlàntic. Propietaris latifundistes.
  - c. Un exemple: 'menjar'. Llatí clàssic: *comedere*.
    - i. Castellà i galaicoportugués: *comer*.
    - ii. Italià: *mangiare* (de *mandicare*, variant de *mandire*, 'mastegar' i 'mossegar').
    - iii. Francès: *manger*.
    - iv. Valencià: *menjar*.

- d. Un altre exemple: ‘cama’. Llatí clàssic: *perna*.
  - i. Castellà: *pierna*.
  - ii. Galaicoportugués: *perna*.
  - iii. Italià: *camba* (d’una paraula que el llatí tardà va prendre al grec).
  - iv. Francés: *jambe*.
  - v. Valencià: *cama*.

4.2. EL VALENCIÀ DEL FUTUR: ELS PARLANTS

Ara, podem recapitular. ¿Com és el valencià del present? No parle de la situació sociolingüística; només del valencià com a llengua; i del valencià tal com és, no tal com el percebem i el valorem. En les estructures fonètiques, en les estructures semàntiques, en les estructures flexives, en les paraules gramaticals, en tot eixos camps el valencià de la segona mitat del segle xx és realment satisfactori.

En haver interpretat el present, podem girar els ulls cap al futur. Començarem per una pregunta: ¿de qui depén el futur? Els autors que tenen una concepció elitista pensen que el futur hauria de ser com diuen ells, no debades es veuen per damunt dels altres i creuen que tenen dret a dir als altres què han de fer. Com és comprensible, qui té una ideologia elitista no explicita els seus sentiments, ja que faria el ridícul. Però que no els explicita no vol dir que no els tinga. Per cert, ¿no és veritat que totes les dictadures (de dreta o d’esquerra) són *inherentment elitistes*?

Enfront de l’elitisme, ¿què hi ha? Hi ha l’humanisme, que és inherentment democràtic, de tal manera que hem d’anar de baix cap amunt. Ben entés: cal anar de baix cap amunt si volem ser coherentment democràtics. El primer efecte de la ideologia descrita és que les persones estem en primer lloc. No hi ha ningú ni res per davant de les persones:

10. Del present al futur. ¿De qui depén el futur?

- a. En una concepció elitista:
  - i. El futur hauria de ser com diuen ells.
  - ii. Causa: es veuen per damunt dels altres i creuen que tenen dret a dir als altres què han de fer.
  - iii. Tota dictadura (de dreta o d'esquerra) ¿no és inherentment elitista?
- b. En una concepció humanista (que ha de ser, necessàriament, democràtica):
  - i. Cal anar de baix cap amunt.
  - ii. Efecte: les persones estem en primer lloc.
  - iii. No hi ha ningú ni res per davant de les persones.

Si apliquem eixa concepció al valencià, ¿quin és el resultat? ¿De qui dependrà en primer lloc el valencià del futur? A la vista que les persones estan en primer lloc, la resposta a la pregunta que hem fet pareix clara: el valencià del futur dependrà, en primer lloc, dels valencianoparlants:

11. En l'humanisme ¿de qui depén en primer lloc el valencià del futur?

- a. Si les persones estem per davant de tot, resultarà que el valencià del futur dependrà primer que res dels parlants: dels valencianoparlants.

En haver deduït quin és el primer factor del futur, ens haurem de preguntar com hauríem d'actuar els valencianoparlants i els qui en el futur aprendran el valencià. Hem comentat que el valencià popular té una personalitat alta en la fonètica, en el lèxic general, en el lèxic gramatical, en la morfologia o flexió: en tot. Davant d'eixe fet, ¿quina és la primera norma que hauríem d'aplicar als valencianoparlants? Crec que només és possible una resposta: no separar-nos innecessàriament de la llengua espontània. Cada parlant s'hauria de guiar per este principi: «Totes les paraules i totes les construccions que he après en el carrer

són adequades mentre alguna regla posterior no em diga (argumentadament) el contrari.» En la formulació de la norma, he posat la necessitat d'argumentar *per dignitat*: perquè la dignitat humana i el domini dels uns sobre els altres són realitats incompatibles. Per tant, cada norma hauria d'estar justificada. De fet, procure respectar eixa exigència en cada norma que ix en les meues classes:

12. Primera norma dels valencianoparlants i dels qui aprendran el valencià
  - a. Conseqüència de la personalitat alta del valencià en cada part de la teoria lingüística:
    - i. No separar-se innecessàriament de la llengua espontània.
  - b. Principi que cada parlant hauria d'aplicar:
    - i. «Totes les paraules i totes les construccions que he après en el carrer són adequades mentre alguna regla posterior no em diga (argumentadament) el contrari.»
  - c. Per dignitat, cada norma hauria d'estar justificada.
    - i. Causa: la dignitat humana i el domini dels uns sobre els altres són realitats incompatibles.

Hem parlat del valencià del futur des de la perspectiva individual. Ara, toca reflexionar del valencià del futur des de la perspectiva social. Parlant del valencià clàssic, hem deduït que en la segona mitat del segle xv era factible aplicar u dels ideals lingüístics: poder escriure com parlem i ser capaços de parlar com escrivim (§2.3, 10c). La marginalitat social impediex que ara pugam practicar eixe principi. Però, a la vista de la personalitat del valencià, ¿no ens podríem marcar l'objectiu de recuperar en poques dècades la situació del valencià clàssic? No parle de tornar al valencià del segle xv, sinó a *la situació*. A l'Edat Mitjana, els valencians vàrem renovar el model lingüístic en 70 anys. Ara, ¿no podríem marcar-nos l'objectiu de poder escriure com parlem i ser capaços de parlar com escrivim en el termini de 70 anys?

Opine que és factible arribar a l'objectiu si satisfem tres condicions. La primera és que el valencianisme ha de créixer, s'ha d'escampar i consolidar. La segona és que, en eixe procés, el valencianisme siga transversal, fet que possibilitaria que l'objectiu lingüístic exposat siga assumit per tots els partits polítics valencians (com a mínim els més significatius). La tercera condició és òbvia: si els lingüistes som solidaris amb les necessitats dels parlants, estudiarem si, en el valencià dels llibres, hi han paraules, formes o construccions que dificulten o impedeixen que els valencians arribem a l'objectiu de poder escriure com parlem i de ser capaços de parlar com escrivim:

13. De la perspectiva individual (12) a la social

- a. Objectiu a assolir en poques dècades: recuperar la situació valenciana del segle xv.
  - i. Poder escriure com parlem, i ser capaços de parlar com escrivim.
- b. ¿És factible? Ho és si es donen tres condicions:
  - i. Que el valencianisme creixca, s'escampe i es consolide.
  - ii. Que siga transversal, de manera que siga assumit per tots els partits polítics valencians.
- c. Tercera condició (quasi òbvia):
  - i. Els lingüistes hem d'estudiar si hi han factors que impedeixen arribar a l'objectiu (a).
  - ii. Causa de l'obligació dels lingüistes: ser solidaris amb les necessitats dels parlants.

4.3. EL VALENCIÀ DEL FUTUR: L'AVL I ELS LINGÜISTES

Després dels parlants, el valencià del futur depén dels professionals de la llengua, integrats sobretot pels lingüistes, pels docents i per qui té la potestat legislativa

segons les lleis valencianes, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. ¿Com hauríem d'actuar els lingüistes valencians (que hauríem d'estar coordinats amb l'Acadèmia)?

La primera obligació que tenim és mirar de conservar les particularitats que definixen el valencià. En la societat actual, el valencià és la llengua dominada i el castellà és la dominant. Els idiomes supeditats tendixen a perdre les seues particularitats i canviar-les per les particularitats de la llengua dominant. Al castellà, li passa això en Puerto Rico (davant de l'anglès), i al valencià li passa ací. Com ara, fa unes dècades la paraula *aixeta* predominava, mentres que *grifo* té ara una gran extensió. O fa poc *esclafar* era general, mentres que ara una part dels jóvens diuen *aplastar*.

La segona obligació dels lingüistes és elaborar treballs (sempre argumentats) per a arribar a un model lingüístic que tinga estes dos característiques: en primer lloc, que siga identificador com a valencians; en segon lloc, que siga assimilable per als parlants de cultura mitjana i, com a conseqüència, que siga practicable en la comunicació pública. Recordem que la personalitat del valencià és alta (§4.1, 1-8), realitat que aplanava el camí per a arribar a eixe model:

14. Les dos primeres obligacions dels lingüistes valencians i de l'AVL

- a. Mirar de conservar les particularitats que definixen el valencià.
  - i. Causa: una llengua dominada tendix a perdre les seues particularitats i canviar-les per les de l'idioma dominant.
  - ii. Al castellà, li passa en Puerto Rico (davant de l'anglès).
  - iii. Al valencià, li passa ací (davant del castellà). Exemples: *aixeta* i *esclafar* davant de *grifo* i *aplastar*.
- b. Elaborar treballs (sempre argumentats) per a arribar a un model lingüístic valencià que siga:
  - i. identificador com a valencians
  - ii. assimilable per als parlants de cultura mitjana
  - iii. com a conseqüència, practicable en la comunicació pública.

- c. Personalitat del valencià: alta.
- i. Efecte: l'objectiu indicat (*b*) no hauria de ser difícil d'assolir.

La tercera obligació de l'Acadèmia i dels lingüistes valencians deriva de l'autocrítica, que és consubstancial de les bones civilitzacions, de la ciència i de l'humanisme. En canvi, l'elitisme veu en l'autocrítica un qüestionament de la seua hipotètica superioritat, de manera que sol practicar la vanaglòria (sovint sibil·linament i expressada amb guant blanc). La reflexió crítica sobre la normativa lingüística consistix en mirar si hi han actuacions de la llengua escrita que no són assimilables per als parlants de cultura mitjana (14b), que són els primers destinataris de la normativa en una concepció humanista (o democràtica). Un exemple: ¿és assimilable (i positiu per a la llengua) l'ús de *perquè* amb el valor de *per a que* (canviar la forma viva *Ho he dit per a que m'escolteu* per *Ho he dit perquè m'escolteu*)?

Un altre exemple: ¿és adequat el sufix derivatiu *-itzar* (*real / realitzar*)? ¿Què passa quan algun jove valencià pronuncia la *tz* de *realitzar*? ¿Fa una pronúncia homogènia amb *dotze*, *tretze* i *setze*, o fa una pronúncia que viola l'estructura fonològica del valencià? La pronúncia *realitzar* ¿en quin segle passà a *realisar* en els parlars balears, en els valencians i en molts catalans? ¿Qui va proposar la grafia *-itzar*, en què es fonamentava i quines respostes va tindre? ¿Com han actuat les llengües de síl·laba consonàntica (com ara el francès i l'anglès)? Com podem comprovar, hi ha una investigació ampla i suggestiva.

En el cas nostre, l'autocrítica té una segona concreció. Els lingüistes valencians hauríem d'evitar l'error de no ser prou conscients de les diferències que hi han entre el valencià i el castellà i buscar-ne a on no n'hi han. Ací, no desplegaré eixe tema (que és molt apte per a un curs destinat a alumnes graduats en filologia). Em limitaré a opinar que això (que ha passat) té uns efectes devastadors (supeditació al castellà, deformacions en valencià i menyspreu per la llengua que u parla, actitud que frega l'autoodi, Sòria 1991: 244-245). Una de

les derivacions és l'aparició de normes que els parlants no assimilien. En la sintaxi, ¿no és un exemple d'eixa actitud l'anomenat «*lo neutre*»? En (15c.iv), he posat un fragment de Ramon Llull:

15. Tercera obligació dels lingüistes valencians i de l'AVL: practicar l'auto-crítica (*a*). Dos aplicacions (*b-c*)
- a. És consubstancial de les bones civilitzacions, de la ciència i de l'humanisme.
    - i. Elitisme: evita l'autocrítica i es centra en la vanaglòria.
  - b. Primera aplicació: ¿hi han actuacions de la llengua escrita no assimilables per als primers destinataris de la normativa?
    - i. ¿És assimilable *Ho he dit perquè m'escolteu* (finalitat)?
    - ii. ¿És coherent i adequat el sufix derivatiu *-itzar*?
  - c. Segona aplicació: convé evitar l'error de no ser prou conscients de les divergències amb el castellà i buscar-ne a on no n'hi han.
    - i. Efectes globals molt negatius (supeditació al castellà, deformacions en valencià i menyspreu per la que llengua que u parla, actitud a la vora de l'autoodi, Sòria 1991: 244-245).
    - ii. Efecte freqüent: normes que els parlants no assimilien.
    - iii. Exemple sintàctic: ¿l'anomenat «*lo neutre*»?
    - iv. Una citació de 1283: «justícia me donava consciència, e saviea me revelava lo massa e lo poch, per ço que caritat amàs la tempraça.» (Ramon Llull, *Blanquerna*, Llibre II, De tempraça [xxxvi], p. 190.26)

Acabaré este apartat amb una nota negativa. Els valencians no hem canviat particularitats estructurals del valencià per les especificitats del castellà mentre no hi han hagut mitjans de comunicació (o mentre tenien poca força). Actualment, en les emissores de ràdio, en les televisions, en els periòdics, en els

films...; en tots eixos camps, la desproporció entre les dos llengües és tan forta, que és factible sentir que un valencià de cinquanta anys que sempre havia dit *N'hi han que tenen sort* canvia la construcció a *Els hi ha que tenen sort* (substitució del pronom i canvi en la concordança).

Ara: també és cert que els alumnes assimilen moltes propietats estructurals del valencià si les tractem bé en classe, tant en la fonètica com en la flexió, tant en la semàntica com en la sintaxi. Per tant, la resposta que els lingüistes valencians hauríem de tindre davant del domini social del castellà és saber presentar d'una manera estructurada, entenedora i assimilable cada una de les particularitats estructurals del valencià. La meua experiència al llarg de la vida és que el valencià històric té una personalitat que segueix sent atractiva i identificadora per als jóvens valencians, de manera que tenim futur en el camp lingüístic. Els professionals de la llengua hem de saber canviar els planys inútils (i perjudicials) per les propostes fonamentades, estructurades, pedagògiques i aplicables a la vida quotidiana. La darrera condició és la que permet l'expansió interna (o lingüística) d'un idioma:

16. Situació sociolingüística (a) i resposta dels lingüistes valencians (b)

- a. Mitjans de comunicació: l'ús del castellà i del valencià és tan desproporcionat, que ara hi han interferències estructurals:
  - i. Un valencià que ha estat dient cinquanta anys *N'hi han que tenen sort*, pot passar a *Els hi ha que tenen sort*.
- b. Però els jóvens valencians troben atractiu i identificador el valencià històric. Obligació dels lingüistes:
  - i. Presentar les particularitats estructurals del valencià d'una manera estructurada, entenedora, assimilable i aplicables a la vida quotidiana.

4.4. EL VALENCIÀ DEL FUTUR: ELS DOCENTS

Passem als docents, que són el tercer factor important per a modelar el valencià del futur. ¿Com hauríem d'ensenyar el valencià? La descripció del present (§4.1) té esta implicació: hauríem d'ensenyar el valencià mostrant-lo tal com és. En concret, ensenyar el valencià hauria de ser mostrar les estructures lingüístiques que el valencià té en la fonètica i en les paraules gramaticals, en la flexió i en les paraules bàsiques de la comunicació quotidiana (distribuïdes per camps lèxics).

A la vista que la majoria de les estructures lingüístiques són vives i habituals, eixa actuació comporta molts efectes positius. El primer és inspirar confiança als parlants en ells mateixos com a valencians, fet que equival a confiar en el poble valencià. A més, dignifiquem la percepció del valencià parlat (contra la valoració despectiva, promoguda pel centralisme espanyol). Per una altra banda, tenint en compte que la llengua i els parlants són inseparables (§3.3, 11a) també ens dignifiquem a nosaltres mateixos, als valencians. Per contra, si anem per la direcció inversa (si directament o indirectament presentem el valencià viu d'una manera negativa) valorarem negativament el poble valencià. Recordem que, en una llengua marginada socialment, l'increment de la consciència de ser valencians hauria d'anar unida a afavorir la comunicació pública en valencià:

17. ¿Com hauríem d'ensenyar el valencià?

- a. Ensenyant les estructures lingüístiques que definixen el valencià
  - i. Tant en la fonètica com en les paraules gramaticals.
  - ii. Tant en la flexió com en les paraules fonamentals de la vida quotidiana (distribuïdes per camps lèxics).
- b. Com que la immensa majoria de les estructures lingüístiques del valencià són vives i habituals, eixa actuació genera:
  - i. Confiança dels parlants en en a llengua que parlen.

- ii. Confiança dels parlants com a valencians, com a poble.
- iii. Dignificació de la percepció del valencià parlat.
- iv. Dignificació de nosaltres mateixos com a valencians.
- c. Presentar el valencià viu d'una manera negativa comporta valorar negativament el poble valencià.
- d. A través d'augmentar la consciència com a valencians, afavorim la comunicació pública en valencià.

Algú podria objectar que en la llengua no tot són estructures. Així, ¿com hem de procurar canviar les paraules soltes (com ara *vorera* o *bústia*)? Certament, en una llengua marginada socialment sempre hi han paraules i formes a rectificar. Però les xicotetes diferències entre la llengua parlada i el model lingüístic valencià les podem ensenyar indirectament: a través de la llengua dels llibres i del model lingüístic que els docents usem en classe. No cal rectificar amb una campaneta: ¡No heu de dir *acera*. *Cal dir vorera!* A més, si convé podem fer explicacions sociolingüístiques, de l'estil de l'exposada en (18b):

18. ¿Com hauríem d'ensenyar les xicotetes separacions entre el model lingüístic i el valencià parlat?
- a. Indirectament, a través de la llengua dels llibres i el model que els docents usem en classe.
  - b. Si convé, amb explicacions:
    - i. *La situació sociolingüística del valencià fa que pugua perdre constituents privatis i que els canvie pels de la llengua dominant.*
    - ii. *Igual li passa al castellà davant de l'anglès en Puerto Rico.*

La proposta feta ¿és factible? L'he aplicada en la meua gramàtica (*Gramàtica valenciana raonada i popular*, 2003). També la practique en la universitat en cada assignatura que he fet o faig (sintaxi, flexió, semàntica, fonètica, ortogra-

fia). A més, crec que no exagere si dic que els meus alumnes també es formen en la metodologia de la ciència (i en algun principi ètic):

19. La proposta feta ¿és factible? L'he aplicada la *Gramàtica valenciana rounada i popular* (Gandia, 2003)
- En la universitat, la practique en cada assignatura.
  - Alumnes: també es formen en la metodologia de la ciència (i en algun principi ètic).

Hem parlat sobre com s'hauria d'ensenyar el valencià. Els manuals que s'usen en les escoles i en els instituts ¿actuen d'eixa manera? Tenim entre mans un tema adequat per a un article sencer. Ací, exposaré l'esquema que seguiria.

Si analitzara un llibre, mostraria que no contindria estructures lingüístiques del valencià. Ara: si no ensenyem estructures del valencià, ¿què podem fer? Probablement, rectificarem la llengua dels alumnes en detalls puntuals.

Cal dir que, si els docents no ensenyen estructures lingüístiques quan fan classe de valencià, no és perquè no vullguen ensenyar-ne. Calcule que més d'un mestre objectaria que, en la seua formació en la universitat (en la Facultat de Filologia o en la Facultat de Magisteri), no li han ensenyat estructures lingüístiques del valencià. Lamentablement, això deu ser cert, per bé que també podríem notar que la meua gramàtica (publicada fa dotze anys, en el 2003) conté moltes estructures del valencià:

20. ¿Com s'ensinya el valencià? Tema d'una investigació. Esquema
- Manuels: no mostren estructures lingüístiques del valencià (ni fonètiques, ni semàntiques, ni flexives, ni sintàctiques).
    - Conseqüència: és difícil no centrar-se en rectificar la llengua dels alumnes en detalls puntuals.

- b. Objecció factible d'un docent: si no ensenya estructures del valencià, és perquè no li n'han explicat en la universitat.
  - i. Gramàtica de Saragossà (2003): conté moltes estructures.

Convé notar que l'actuació descrita no apareix només en els manuals valencians: també en els balears i en els catalans. Parlant dels correctors, un lingüiste català de renom (Joan Coromines, 2006: 141, 178) ha afirmat que l'actuació que predomina és «negativa i prohibitiva, mai constructiva»; omplim la llengua escrita amb «petites complicacions innecessàries». Eixe camí aniria a parar a un «idioma felibrenc o brahmànic», que «augmenta la por exagerada que té la gent a servir-se de la nostra llengua per escrit».

¿Com s'ha originat una tal pràctica? Deu ser el resultat de dos factors. El primer és l'escassetat extrema d'estructures lingüístiques que descriuen i expliquen les gramàtiques. Eixa realitat dificulta que els docents puguen actuar d'una manera positiva i constructiva. La segona causa deu ser que, entre els correctors, s'han escampat «petites complicacions innecessàries», que en general no sap ningú qui ha introduït i en què es fonamenta cada una (com ara canviar *Segur que vindrà* per *De segur que vindrà*; o preferir la construcció irregular *de vegades* per la regular, *a vegades*; o assegurar que, per molt que tingam *botifarró*, *carreró*, etc., no seria genuí el derivat valencià *tapó*; o afirmar que, encara que diem *Hui, menjarem paella*, no podríem dir una construcció hipònima: *Hui, dinarem paella / Hui, soparem samfaina...*):

21. Actuació «negativa i prohibitiva» (a); origen (b)

- a. Descripció del lingüiste català Joan Coromines (2006: 141, 178)
  - i. L'actuació que predomina entre els correctors és «negativa i prohibitiva, mai constructiva»; farcixen la llengua culta amb «petites complicacions innecessàries».
  - ii. L'efecte d'eixa actuació és elaborar un «idioma felibrenc o brah-

mànic», que «augmenta la por exagerada que té la gent a servir-se de la nostra llengua per escrit».

- b. Origen probable de la pràctica.
  - i. En les gramàtiques, escassetat extrema d'estructures lingüístiques.
  - ii. Aparició de «petites complicacions innecessàries», en general sense fonament (objectiu). Algun exemple: *{Segur que vindrà / De segur que vindrà}*, *{a vegades / de vegades}*, *{botifarró, carre-ró, etc., però no tapó}*, *{Hui, menjarem paella però no Hui, dinarem paella}*.

Fa uns quants anys, Josep Andrés (tècnic lingüístic de Dénia expulsat injustament) va corroborar la descripció de Coromines. Quan es va publicar la meua gramàtica, em va dir: «Abelard, la teua gramàtica m'ha sorprés. Jo estava acostumat que en els llibres de valencià tot eren excepcions i excepcions sense regles generals. En canvi, la teua gramàtica és al revés: conté regles generals i regles generals sense excepcions». A primera vista, l'exposició és incoherent: una excepció només pot ser una excepció si ho és per a una definició o una regla, de manera que no és possible que hi hagen excepcions sense regles generals. Això no obstant, la descripció de Josep Andrés és tan coherent com aguda i penetrant. En efecte, si els llibres de valencià no descriuen estructures del valencià resultarà que no faran afirmacions generals, de manera que quan rectifiquen detalls puntuals dels alumnes van a parar a la descripció del tècnic lingüístic: incorren en l'anomalia metodològica (i pedagògica) de voler formular excepcions sense haver exposat prèviament la regla general. Tenim, per tant, que la descripció comentada no és una contradicció, sinó una paradoxa:

22. Una corroboració molt intel·ligent de la descripció de Coromines

- a. Paraules de Josep Andrés (ex tècnic lingüístic de Dénia): «Abelard, la teua gramàtica m'ha sorprés. Jo estava acostumat que en els llibres

de valencià tot eren excepcions i excepcions sense regles generals. En canvi, la teua gramàtica és al revés: conté regles generals i regles generals sense excepcions».

- i. A primera vista, hi ha una incoherència: una excepció ho és si viola una definició o una regla.
  - ii. No poden haver excepcions sense regles generals.
- b. Però només hi ha una paradoxa: si els llibres de valencià no descriuen estructures, no faran afirmacions generals.
- i. Efecte: quan rectifiquen detalls puntuals cauen en l'anomalia metodològica (i pedagògica) de formular excepcions sense donat prèviament la regla general.

Hem arribat a una situació inquietant. La realitat lingüística objectiva té moltes coses positives. En canvi, el valencià dels llibres no és tan identificador, tan assimilable i tan practicable com hauria de ser, ni el valencià s'ensenya d'una manera tan positiva i tan constructiva com s'hauria d'ensenyar. ¿Per què passa això? Hem indicat dos factors (21b), però el tema en conté més. Una altra volta, tenim entre mans un tema adequat per a una investigació. Com adés (20-21), em limitaré a dir quin esquema seguiria:

23. Situació inquietant

- a. Realitat lingüística objectiva: té moltes coses positives. Però:
  - i. El valencià dels llibres no és tan identificador, tan assimilable i tan practicable com hauria de ser.
  - ii. El valencià no s'ensenya d'una manera tan positiva i constructiva com s'hauria d'ensenyar.
- b. ¿Per què passa això (a banda dels dos factors indicats, 20b)?
  - i. El tema demana una investigació.
  - ii. Com adés (20-21), exposaré l'esquema que seguiria.

4.5. EVOLUCIÓ DEL MODEL LINGÜÍSTIC VALENCIÀ: RENAIXENÇA, 1909-1939 I 1943-1962

En la Renaixença, la coordinació lingüística entre els balears, els valencians i els catalans existia i anava ben orientada, ja que els principis que guiaven els escriptors eren adequats: partir de la llengua viva de l'entorn, recuperar la dignitat de la llengua clàssica i coordinar els parlars balears, valencians i catalans (Saragossa 2007: §3). Seguint eixe camí, arribem al model del mallorquí Marià Aguiló, del valencià Teodor Llorente i del català Jacint Verdaguer:

1. Renaixença: coordinació lingüística entre balears, valencians i catalans
  - a. Principis bàsics de la normativa (Saragossa 2007: §3)
    - i. Primer: l'escriptor havia de partir de la llengua viva del seu entorn social.
    - ii. Segon: calia recuperar la dignitat de la llengua clàssica.
    - iii. Tercer: coordinació del balear, el valencià i el català.
  - a. Escriptors que aplicaven eixos principis: els més bons.
    - i. Balear: Marià Aguiló
    - ii. Valencià: Teodor Llorente
    - iii. Català: Jacint Verdaguer

¿Quina evolució hi ha entre 1909 i 1939? La podríem descriure amb tres característiques. Quan arriba el principi del segle xx, la recuperació dels catalans avança molt de pressa, mentre que els balears i els valencians seguim caminant a poc a poc. En eixa situació descompensada entre l'avanç molt ràpid dels uns i l'avanç pausat dels altres, acaba produint-se una alteració en una part dels intel·lectuals catalans del Noucentisme: pensar que ells serien la llengua, i que l'operació que hauríem de fer els valencians i els balears seria imitar en tot i del tot el seu model lingüístic, per molt que eixe model no fóra aplicable al

mitjans de comunicació en valencià. A més, els qui pensaven així tenien una ideologia prou elitista, de manera que també varen tindre efectes negatius sobre Catalunya (com mostren les paraules de Coromines, §4.4, 21a):

2. Evolució entre 1901-1939
  - a. Avanç ràpid dels catalans i pausat dels balears i dels valencians.
    - i. Descompensació entre els tres pobles.
  - b. Alteració en intel·lectuals catalans noucentistes:
    - i. Pensar que ells serien la llengua.
    - ii. Valencians i balears: imitar en tot i del tot el seu model, encara que no fóra aplicable a la comunicació pública.
  - c. Tenien una ideologia prou elitista.
    - i. Efectes negatius també sobre Catalunya (§4.4, 21a).

Qui tinga interès per l'evolució del model lingüístic català durant el segle xx, pot llegir l'escrit fundacional de Taula de Filologia Valenciana («El valencià modern. Antecedents, formació, assoliments, propostes de millora i aplicacions socials», *Aula de Lletres Valencianes* 1, 2011, p. 25-82).

Pel que fa a la influència del model català sobre el valencià, podeu llegir un article publicat en el número 2 d'eixa revista («Objectiu bàsic i quasi únic: «unitat de la llengua»», 2012, p. 207-239). La primera part mostra quin model lingüístic usava el valencianisme de la república i analitza un article que exposa com voldria que fóra el valencià un sector dels intel·lectuals catalans. L'article es diu «Llengua i dialecte», de Ramon Aramon (secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans durant quaranta-set anys, 1942-1989).

L'escrit d'Aramon (publicat en 1931) no va incidir en el valencià escrit dels anys trenta. Però en la dictadura de Franco va desaparèixer la base social del valencianisme. Cap a 1948, el valencianisme es reduïa a dos colles de poetes, els uns a l'entorn de Carles Salvador (més populars) i els altres a l'entorn de Xa-

vier Casp (més elitistes). En eixe ambient social, els escriptors (Carles Salvador, Xavier Casp, Joan Fuster) s'imposaren als lingüistes (Sanchis Guarner i Josep Giner). A partir dels primers anys quaranta, els escriptors es separaren significativament del model lingüístic valencià dels anys trenta (Saragossà 2012), procés que culminà en els llibres de Fuster dels cinquanta i els sixtyanta.

El programa lingüístic de Ramon Aramon es tornava realitat. Convé notar que, quan Fuster parlava en públic i quan publicava articles en la premsa de València, no practicava el model dels seus llibres. Una tal variació ¿no indica que eixe model no era vàlid per a la comunicació amb el públic valencià? Com que l'adopció del model de Barcelona era impracticable en valencià, el valencianisme dels setanta canvia la flexió verbal del català oriental per la clàssica (*preferesc, nasc, traure...*), i així arribem a 1983 (any en què el valencià va ser restituit a l'escola valenciana).

A l'any següent (en 1984), Lluís Polanco descriu els efectes negatius que aquella evolució havia tingut sobre el model lingüístic valencià. Els lingüistes valencians no varem reaccionar davant de l'article de Polanco, de manera que moltes característiques lingüístiques negatives descrites pel sociolingüiste valencià es mantenen en el valencià d'una part dels llibres actuals:

3. Evolució del model català durant el segle xx (a); repercussió sobre el valencià (b)
  - a. Taula de Filologia Valenciana (2011): «El valencià modern. Antecedents, formació, assoliments, propostes de millora i aplicacions socials», *Aula de Lletres Valencianes* 1, p. 25-82.
  - b. Saragossà (2012): «Objectiu bàsic (i quasi únic): «unitat de la llengua», *Aula de Lletres Valencianes* 2, p. 207-239.
    - i. Model lingüístic del valencianisme de la república.
    - ii. Intel·lectuals catalans: com voldrien que fóra el valencià («Llengua i dialecte», 1931, de Ramon Aramon, secretari de l'IEC, 1942-1989). No varen incidir en els anys 30.

- iii. Dictadura: desapareix la base social del valencianisme; es reduïx a dos colles de poetes.
- iv. Grup de X. Casp (incloïa a J. Fuster): realitza el programa d'Aramon, 1943-1962. Però, quan Fuster parlava en públic i quan escrivia en la premsa de València, no usava el seu model.
- v. Lluís Polanco (1984): descriu els efectes lingüístics negatius d'aquella evolució. Els lingüistes valencians no reaccionem. Moltes característiques es mantenen.

En este treball, no he parlat tampoc sobre la funció dels escriptors valencians actuals. En eixe tema, cal destacar la reflexió que va fer Enric Sòria quan tenia 26 anys (en 1984), que ha mantingut al llarg de la seua vida (1991: 238-255). Des d'una perspectiva universal, l'intel·lectual d'Oliva remarca com de necessària és la naturalitat i la vivor en un bon model lingüístic. Desplega un treball molt ben orientat: agut, penetrant. També apassionat (i apassionant). Qui es passege per les pàgines dites trobarà apuntats temes tan significatius com els indicats en (4b):

- 4. Els escriptors (de qualsevol llengua) i el model lingüístic: Sòria (1991: 238-255)
  - a. Tema central: la naturalitat i la vivor és una exigència.
  - b. Temes esbossats:
    - i. Interpretació del valencià escrit dels segles xv i xvi (p. 243).
    - ii. Diferenciació artificial entre el valencià i el castellà (p. 244), procés que acaba en l'autoodi (p. 245).
    - iii. Necessitat que la llengua considerada culta i la llengua viva s'alimenten mútuament (p. 248).
    - iv. Oposició als derrotistes i als il·lusionistes (p. 249).
    - v. Proximitat entre el puritanisme lingüístic i el folklorisme (p. 251, cosa que podria explicar per què es tenen tanta mania entre ells).

- vi. Primera exigència per a un escriptor: saber expressar què sent o què pensa (p. 252); a evitar: tractar normes (que u ni comprén ni assimila) com si foren l'objectiu de la seua activitat (p. 253).

Les reflexions de Sòria haurien d'haver sigut amplament debatudes entre els escriptors valencians (i balears, i catalans). Però no conec cap resposta pública. Ha passat com en un llibre que comentarem en l'apartat següent (§4.6): sense pena ni glòria. Per cert, això ¿no és senyal de poca vitalitat intel·lectual?

4.6. EL NOM DEL VALENCIÀ

En un treball sobre el valencià del futur, és necessari tractar el tema del nom de la llengua. Cal dir que, per a solucionar la qüestió, actualment disposem de més mitjans que en la segona mitat del segle xx. La concepció que predomina del concepte *llengua* és essencialista, ja que considera els idiomes fora de les persones i fora de la societat. La idea que circula és la que interessa als idiomes dominants: serien llengües les formes de parlar que tenen el suport inequívoc d'algun estat (o estan en el procés d'aconseguir eixe suport; o volen tindre l'adhesió d'un estat). A més, cada idioma hauria de tindre un nom (i només u), posat (o suportat) per l'estat (o estats) que fan costat a la llengua. Entre els sociolingüistes i un sector dels lingüistes, circula l'afirmació que una llengua seria una forma de parlar que té darrere un exèrcit (en anglés, «A language is a dialect with an army and navy»).

Contra eixa concepció (essencialista i dominant), està la humanista i científica. Els valencians fa tretze anys que tenim un llibre que contrasta les dos visions (*Manual de sociolingüística* de Toni Mollà, 2002). Això no obstant, no conec cap escrit ni cap opinió pública que haja remarcat el pas del tractament essencialiste dels idiomes a la concepció científica.

Mollà ha criticat que «els lingüistes no han arribat a elaborar definicions unívokes» del concepte *llengua*, ambigüitat que ha «afavorit les interpretacions tendencioses i parcials» (p. 46). A més, hi ha una concepció d'eixes nocions (prou estesa) que és tautològica, ja que la definició del concepte *llengua* recorre a *dialecte*, i viceversa. Les reflexions del sociolingüiste valencià van acompanyades d'una exposició crítica dels «criteris» que els lingüistes hem usat per a dir quines maneres de parlar constituïrien una llengua (p. 46-56): extensió, comprensibilitat, etc. La falta d'adequació que hi ha entre l'objecte d'estudi (les realitats lingüístiques que anomenem *llengües*) i la teoria (els «criteris») explica que la sociolingüística procure evitar els tèrmins *llengua* i *dialecte*, davant dels quals preferix una expressió aplicable a tota realitat lingüística, *varietat lingüística* (p. 50).

Per als sociolingüistes, ¿què són les llengües? Són realitats inseparables dels parlants i de les realitats socials en què viuen, de manera que la seua naturalesa és més social i política que no lingüística (p. 45, 46). Eixe fet explica que hi hagen varietats lingüístiques que, a pesar de ser molt diferents entre elles, es consideren part de la mateixa llengua (com ara molts parlars italians, o xinesos, o àrabs). El mateix fet explica el cas contrari: varietats lingüístiques enormement similars i que, en canvi, diem que són llengües diferents (com ara moltes llengües eslaves, o una part de les germàniques). La variabilitat culmina en el fet que hi han parts d'una llengua que són més divergents entre elles que amb una llengua veïna. Un exemple típic és l'alemany, que ocupa un gran espai. Sol dir-se que hi han més poques diferències entre l'holandés i l'alemany considerat model·lic, que entre eixe alemany i la varietat lingüística de Baviera. En síntesi:

1. Concepció essencialista de les llengües (separades de les persones i de la societat) a partir de Font Mollà (2002)
  - a. Factor destacable: forma de parlar que té el suport d'algun estat (forma de parlar + exèrcit = llengua). Cada idioma, un nom.

- i. Com es presenta: «criteris» (extensió, comprensió...).
- ii. Falta d'adequació enorme entre la teoria i la realitat.
- b. Resultat: la naturalesa del concepte *llengua* és tan social i política com lingüística.
  - i. Sociolingüistes: usen *varietat lingüística* (aplicable a tota realitat lingüística).

Des de la perspectiva dels sociolingüistes, podem entendre més fàcilment els fets històrics valencians. Òbviament, els intel·lectuals valencians del segle xv sabien que la llengua que parlaven venia de Catalunya, no debades la conquesta era un esdeveniment relativament recent i una part devia tindre familiars en Catalunya (com ara Ausiàs March). Però el fet és que el nom que usen els valencians del segle xv és *valencià*, tant si parlen de la seua llengua individual com si es referixen al conjunt de l'idioma (com ara quan Antoni Canals diu en 1391 que traduïx una obra al valencià a pesar d'haver estat traduïda prèviament al català, §2.3).

Per a solucionar la qüestió de com anomenar la llengua que compartim els balears, els valencians i els catalans, el mitjà a què vàrem recórrer al principi del segle xvi és triar el nom que havia tingut inicialment l'occità (*llemosí* o *llengua llemosina*). D'eixa manera, cada poble tenia un nom i hi havia un nom diferent per al model lingüístic compartit (model que canviava al llarg de la història). El nom *llemosí* derivava del fet que els trobadors més importants dels segles xi i xii són de Llemotges. Ara bé, en el segle xiii un exèrcit francès invadix Occitània i tres segles més tard l'occità havia desaparegut com a llengua escrita. Eixa situació possibilitava que un nom antic (el de la llengua dels trobadors) canviara el seu valor i s'aplicara al model lingüístic dels balears, els valencians i els catalans. Segons un historiador català (Rafanell 1991: 8-9; 1999: 75-82), el nom *llemosí* tingué molt d'èxit, es propagà a tot l'àmbit lingüístic, perdura entre els il·lustrats del segle xviii i forma part dels fonaments de la Renaixença:

2. Aplicació de la teoria (1b) a fets històrics: 1400-1850
  - a. Formació i assentament del Regne de València (segles XIII i XIV): explica que els escriptors anomenen la llengua com a *valencià*.
    - i. El model lingüístic (canviant) era el mateix per als balears, per als valencians i per als catalans.
  - b. Per a aconseguir el respecte a cada poble i mantindre la unitat lingüística, els intel·lectuals recorren a *llemosí* (segle XVI).
    - i. Origen: primer nom de l'occità (segles XI i XII).
    - ii. Segle XIII: un exèrcit francès invadeix Occitània; segle XVI: l'occità havia desaparegut com a llengua escrita.
    - iii. Un nom antic canvia el valor i s'aplica al model lingüístic dels balears, els valencians i els catalans.
    - iv. Rafanell (1991, 1999): el nom es propaga i perdura entre els il·lustrats i en els fonaments de la Renaixença.

Al llarg del segle XIX, diversos intel·lectuals catalans desqualifiquen el nom *llemosí* (Ballot 1813, Bofarull 1854 i Milà i Fontanals 1865 segons Rafanell 1991: 24), ja que «filològicament» no seria vàlid. Com passa tan sovint en els temes dels pobles o nacions, abandonem la perspectiva adequada (que partix de les persones i de les estructures socials) i passem a l'essencialisme (ara, que voldria dir el nom *llemosí* «etimològicament»). Contra eixa perspectiva errònia, Rafanell (1991: 24 i 134-135) mostra una defensa «vehement» que el valencià Constantí Llombart va fer en 1875 del nom *llemosí*, actitud que prèviament havia practicat Teodor Llorente. En 1868, l'ideòleg de la Renaixença valenciana sostenia, amb arguments socials clars, l'adequació del nom *llengua llemonsina*. Això no obstant, els intel·lectuals catalans abandonaren el nom *llemosí* i només usaren *català*. Davant d'eixa actuació, ens podríem preguntar si l'efecte immediat no era el següent: perdre la unitat que havíem tingut durant 400 anys (1500-1900):

3. Reacció de Catalunya en la Renaixença
  - a. «Filològicament», *llemosí* no seria vàlid (1813, 1854 , 1865).
    - i. Contra la perspectiva «etimològica», Llorente recorre a arguments socials per a defensar *llemosí* (1868).
  - b. Catalunya abandona el nom *llemosí* i només usa *català*.
    - i. Efecte immediat: es perd la unitat (ús del nom *llemosí* durant 400 anys, 1500-1900).

En el període en què el català noucentista influïx molt en el valencià escrit (1943-1962, §4.5, 3b), intel·lectuals catalans i una part dels valencians proposen el nom *català* per al conjunt de la llengua basant-se en l'origen i en el fet que durant el segle xx Catalunya destaca molt sobre les Illes Balears i sobre València. Però el fet és que, ara (2015), fa anys que no hi ha cap partit polític valencià significatiu (inclosos els valencianistes) que use el terme *català* per a parlar de la llengua dels valencians:

4. Proposta dels anys sixty i setanta (*a*) i situació actual (*b*)
  - a. Per l'origen de l'idioma i pel predomini de Catalunya en el segle xx, hom proposa el nom *català* per al conjunt de la llengua.
  - b. Situació en el 2015: els partits polítics valencians significatius (els valencianistes inclosos) no usen el terme *català*.

¿Per què els valencians no hem solucionat encara el tema del nom de la llengua? Perduren, certament, afirmacions poc imparcials (i en més d'un àmbit). I, sobretot, destacaria la falta de debat racional. Com ara, he indicat més amunt el silenci que hi ha hagut davant de les aportacions de Mollà (2002).

Després d'haver perdut la unitat que ja teníem (ús del nom *llemosí* durant 400 anys), si un partit polític valencià vol parlar igual en privat com en públic (comportament que diria que exigix l'honradesa) crec que només té l'opció que

va idear Josep Giner en 1934 (Saragossà e. p.: §8.4): usar en exclusiva el nom *valencià* en la societat valenciana i sumar els noms *valencià* i *atalà* (*valencià-català* o *català-valencià*) per a entorns internacionals i per a treballs de lingüística. Eixa proposta també aparegué en un article de premsa del 2004 firmat per tres professors de la Universitat de València en la versió valenciana (Rafael Castelló, Josep Lluís Pitarch i Abelard Saragossà) i per Joan Solà (Institut d'Estudis Catalans, IEC), Ramon Lapiedra (IEC), Brauli Montoya (IEC), Artur Quintana i Abelard Saragossà en la versió catalana. Per la transcendència del tema, l'article dit demanava que hi haguera un acord de les Corts Valencianes, el qual hauria de tindre un acord correlatiu en les Illes Balears i en Catalunya. En síntesi:

5. Per a solucionar la qüestió: dos condicions i una proposta
  - a. Parlar en públic igual que en privat (unit a l'honradesa).
    - i. Evitar afirmacions poc imparcials.
  - b. Basat en Giner (1934): el nom *valencià* en la societat valenciana; sumar *valencià* i *atalà* per a entorns internacionals i per a treballs de lingüística.
    - i. Apareix en un article de premsa del 2004.
    - ii. Acord de les Corts Valencianes i de les institucions corresponents de les Illes Balears i de Catalunya.
    - iii. Versió valenciana; autors: Rafael Castelló, Josep Lluís Pitarch i Abelard Saragossà (Universitat de València).
    - iv. Versió catalana: Joan Solà (Institut d'Estudis Catalans, IEC), Ramon Lapiedra (IEC), Brauli Montoya (IEC), Artur Quintana i Abelard Saragossà.

Voldria insistir en la necessitat de parlar igual en privat i en públic (tant per una banda com per l'altra). Actuant així, contribuiríem a resoldre la ferida social de com anomenar el valencià. A més, eixa decisió ¿no dificultaria que valen-

cians que no parlen en valencià en públic tinguen l'atreviment de presentar-se com a defensors del valencià alhora que afirmen que valencians que parlen en valencià en públic serien antivalencians? Destaquem-ho:

6. Un efecte de resoldre el tema i de parlar igual en privat que en públic
  - a. Dificultar que persones que no parlen en valencià (com a mínim en públic) vullguen presentar com a antivalencians a valencianoparlants.

5. CONCLUSIONS (AMB ALGUN INCÍS)

5.1. EL VALENCIANISME DAVANT DELS VALENCIANS

Després del recorregut que hem fet per la història del valencià, convé extraure les idees bàsiques del camí que hem desplegat, les quals afecten el poble valencià, el valencianisme i dos col·lectius (els lingüistes i els docents).

L'origen dels valencians és un procés en què pobles cristians conquisten (o recuperen) terres sarraïnes anant des del nord cap al sud. Tots aquells avatars històrics es varen fer amb la participació de diversos pobles i diverses llengües (Catalunya, Aragó, Navarra i parts d'Occitània), fet que ha tingut la mateixa conseqüència que en unes altres parts del món: ha predominat una llengua (la de Catalunya), però unificada entre els parlants a favor de la llengua de prestigi. A més, en els valencians hi ha una particularitat: durant segles, no hem estat subordinats políticament mai a ningú, ja que des del nostre naixement varen constituir un regne independent amb unes corts, una administració i una justícia.

La consolidació ràpida del Regne de València i la modernització del model lingüístic degueren afavorir que la llengua de prestigi fóra el model lingüístic que els escriptors valencians desplegaren a partir de 1390, el qual va expandir la capacitat de la llengua i la va modernitzar al llarg del segle xv (§2).

Encara que l'evolució política i ideològica és molt negativa entre 1707 i 1850 com a conseqüència d'abolir el Regne de València (§3.2), els valencians devem haver seguit estructurats socialment, ja que el valencià s'ha mantingut remarcablement unificat i gramaticalment autònom davant del castellà (§3.1 i §3.3).

1. Els valencians entre 1237 i 1850
  - a. Des del primer dia de naixer, els valencians som un poble singular: un poble independent (un regne amb unes corts, una administració i una justícia).
    - i. Consolidació ràpida del regne: la llengua de prestigi que s'escampà degué ser el model dels escriptors valencians del segle xv, resultat de modernitzar la llengua de Catalunya dels segles XIII i XIV.
  - b. Evolució política i ideològica: molt negativa entre 1707 (abolició del regne) i 1850.
    - i. Però degué perdurar l'estructuració social.
    - ii. Efecte: el valencià es manté unificat, gramaticalment autònom davant del castellà.

En els 150 anys posteriors (entre 1850 i el 2000), només ha quallat l'operació que va desplegar la Renaixença (1855-1907): intentar crear una consciència de valencians dins d'una Espanya omnipresent. Entre 1909 i 1939, l'organització i la incidència del valencianisme augmentà, com mostra el llibre d'Agustí Colomer sobre els anys trenta (*Temps d'acció*, 2007). Però la dictadura del general Franco (1939-1975) va desfer tots aquells avanços. Després de quaranta anys de democràcia i de recuperació de la Generalitat (1977 / actualitat), una part majoritària i creixent dels valencians consideren que es senten tan valencians com espanyols, de manera que el futur està obert. La qüestió decisiva és si el valencianisme sabrà lligar amb el sentiment de valencianitat, que es palpa en una bona part dels valencians.

2. Els valencians entre 1850 i el 2000
  - a. Només ha quallat l'aportació de la Renaixença: crear una consciència de valencians dins d'una Espanya omnipresent.
    - i. Els avanços fets entre 1909 i 1939 varen ser anul·lats per la dictadura (1939-1975).
  - b. Des de 1977: part majoritària i creixent dels valencians consideren que es senten tan valencians com espanyols.
    - i. El futur està obert.
    - ii. El valencianisme ¿sabrà lligar amb el sentiment de valencianitat?

Per a aconseguir l'objectiu dit, el valencianisme deu focalitzar els tres factors en què s'ha de centrar qualsevol poble que vullga perdurar i créixer: la consciència de ser valencians, la voluntat de dirigir la societat valenciana i el desig de ser just i solidari. De coordinació, quanta més millor; en canvi, de subordinació gens ni a ningú (i això no solament aplicat als pobles: també a cada una de les persones).

3. Els tres objectius del valencianisme que haurien de ser centrals
  - a. La consciència de ser valencians.
  - b. La voluntat de dirigir la societat valenciana.
  - c. El desig de ser just i solidari (entre els pobles i entre les persones).

5.2. ELS LINGÜISTES I ELS DOCENTS DAVANT DEL VALENCIANISME

En eixe marc, els lingüistes i els docents valencians podem contribuir a accelerar la incidència del valencianisme; i també podem espentar en la direcció contrària: depén de com actuem. La primera missió dels lingüistes hauria de ser treballar per a mantindre les especificitats lingüístiques del valencià i per a arribar a un model lingüístic identificador com a valencians, assimilable per als

parlants de cultura mitjana i practicable en la comunicació pública (§4.3, 14-16). Eixe objectiu no hauria de ser difícil per la personalitat lingüística del valencià (§4.1). Per una altra banda, l'activitat dels lingüistes també s'hauria de projectar sobre les normes no assimilables (en concret, mirar si eixa característica és l'efecte d'algun error):

4. Lingüistes i docents: podem accelerar (o retardar) la incidència del valencianisme
  - a. Lingüistes: mantindre les especificitats del valencià i ajudar a elaborar un model identificador, assimilable i practicable (§4.3, 14-16).
    - i. Estudiar si hi han normes no assimilables perquè deriven d'errors.

Haurien d'haver molts treballs sobre com reaccionen els valencians davant del valencià dels llibres, però per ara n'hi han molt pocs (Mas 2008: 30). Les dades que ha aplegat u dels escassos autors que han fet eixa operació (el sociolingüiste Josep Àngel Mas) fan pensar que cap al 80% dels valencians no canviaria la seua forma de parlar davant del valencià dels llibres; i, del 20% que sí que és permeable a la variació, el 15% només ho fa si intuïx que el canvi no és conflictiu socialment i està d'acord amb el consens que va permetre la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. El 5% restant (és a dir, els que poden fer canvis encara que pensen que són un problema social) es distribuïx entre el secessionisme i el catalanisme (amb el mateix percentatge, 2,5%):

5. Marc esbossat en Mas (2008: 132-133, 164, 168, 174, 175, 187, 188, 216): *El morfema ideològic*
  - a. El valencià dels llibres no influiria en cap a un 80% dels valencians.
  - b. 15%: fan canvis si pensen que la variació està d'acord amb el consens social que va crear l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
  - c. 5%: fora del consens (2,5: secessionisme; 2,5: catalanisme).

Pel que fa als docents, haurien de procurar que els alumnes aprenguen (racionalment) estructures lingüístiques del valencià (§4.4, 17a). És important que els docents també intenten incidir en la consciència dels alumnes com a valencians. Qui fa classes ací igual com les faria estant en París, en Bolonya o en Àmsterdam difícilment tindrà arrelament social (i no serà difícil que parle d'una manera superficial). El mitjà per a repercutir en la consciència com a valencians hauria de ser ensenyar característiques objectives de la societat valenciana, tant en la geografia com en l'economia, tant en la història com en la sociologia.

La formació dels alumnes en el coneiximent de la societat valenciana és tan important, que els docents de les escoles i dels instituts haurien de tindre el suport actiu de molts professors universitaris, des de la Facultat de Sociologia a la Facultat de Biologia, des de la Facultat de Geografia i Història a la Facultat d'Econòmiques, des de la Facultat de Dret a la Facultat de Psicologia. També és necessari que hi hagen anàlisis i debats sobre els llibres escolars actuals, millorables (com tot en la vida humana).

Si el valencià s'ensenyava estructuralment i va vinculat a la consciència i la identitat valenciana (§4.4, 17b), no serà difícil que els alumnes assimilien el model lingüístic valencià i el practiquen escrivint, parlant entre ells i parlant en públic. A més, en una llengua marginada socialment l'objectiu d'augmentar l'autoestima hauria d'anar unit a potenciar la comunicació pública en valencià (§4.4, 17c):

6. Les tres obligacions bàsiques dels docents
  - a. Ensenyar estructures del valencià, aventar en l'autoestima i potenciar la comunicació pública en valencià (§4.4, 17).

5.3. CONFIANÇA, SATISFACCIÓ I IDENTITAT

El subtítol de l'article conté tres paraules, que convé justificar («Confiança, satisfacció i identitat»). Eixos noms van units al primer objectiu del treball, que no he

explicitat en la Introducció (§1). La finalitat principal que m'havia marcat és la mateixa que vullc aconseguir en les classes de la universitat: procurar parlar sobre el valencià d'una manera fonamentada, d'una manera argumentada, d'una manera objectiva; i, alhora que informe sobre el valencià, intente donar confiança i satisfacció als alumnes com a valencians. Ben mirat, formar donant confiança i satisfacció ¿no és u dels deures que tenim els lingüistes?; ¿no és u dels deures que tenim els docents; ¿no és u dels deures que s'hauria de marcar l'humanisme valencià?:

7. Justificació del subtítol: *confiança i satisfacció*

- a. Primer objectiu del treball, no explicitat al principi.
- b. El mateix que en les classes de la universitat: parlar sobre el valencià d'una manera objectiva per a informar i, alhora, procurar donar confiança i satisfacció com a valencians.
- c. És u dels deures dels lingüistes, dels docents: de l'humanisme.

En definitiva, en la instrucció sempre hi ha el mateix mecanisme. Certament, cal donar informació. La informació és indispensable en l'ensenyament, ja que és el factor que separa la instrucció de l'adoctrinament. Però la informació no és una «causa final». És un objectiu que ha de tindre transcendència, és un mitjà: el procés de transmetre informació ha d'anar unit a la voluntat de reflexionar i, així, augmentar la formació dels alumnes. A més, si la formació és adequada dóna confiança, afavorix la satisfacció, augmenta la identitat d'una persona i la vinculació amb l'entorn, procés que porta al lligam, a l'afectivitat, a la solidaritat.

Per una altra banda, un treball sobre el valencià ha de remarcar que la identitat dels valencians està íntimament unida al futur del valencià. De fet, la identitat és tan important, que hem passat de parlar de *el valencià del futur* a parlar de *el futur del valencià*. L'anglès, el castellà, el portugués o el francès són idiomes que tenen molts estats al servici seu per a potenciar-los i, quan ho necessiten, per a protegir-los. En canvi, ¿quants estats té a favor el valencià? El valencià no en té

cap a favor. En té u, que es troba entre la indiferència i l'animadversió. A més, eixa actitud també l'ha practicada per ací i per allà el govern de la Generalitat.

Per tant, ¿què té a favor el valencià? Realment, hem de convindre que el valencià només té una força a favor: ser una de les característiques definitòries dels valencians. Si el poble valencià es desfà i desapareix, és del tot segur que també desapareixerà el valencià:

8. Justificació del subtítol: *identitat*
  - a. La identitat: íntimament unida al futur del valencià.
  - b. L'anglès, el castellà, el portugués, el francès: molts estats al servici seu per a potenciar-los i, si ho necessiten, per a protegir-los.
  - c. El valencià no té cap estat a favor.
    - i. En té u, entre la indiferència i l'animadversió.
  - d. El valencià només té una força a favor: ser una de les característiques definidores dels valencians.
    - i. Si el poble valencià es desfà i desapareix, desapareixerà el valencià.

Per contra, si els moviments socials valencians incorporen la identitat valenciana a les seues característiques definitòries; si el poble valencià decidix que vol seguir existint com a poble, que vol dirigir el seu futur i ser solidari externament i internament, en eixe cas els moviments socials i la mateixa societat valenciana tindran un aliat fidel i molt potent en el valencià. Digam-ho clarament: la identitat dels valencians és la força més gran que pot tindre el valencià, correlativament la identitat valenciana té en el valencià un potenciador segur i fort. El valencianisme hauria de considerar molt eixe marc, particularment els docents, els escriptors, els lingüistes: el conjunt dels professionals de la llengua:

9. El futur del valencià depén del futur dels valencians
  - a. Si els valencians decidim que volem seguir existint i que volem dirigir el nostre futur:

- i. El valencià serà un aliat fidel i molt potent.
  - ii. Correlativament, eixe marc donarà vida al valencià.
- b. Conclusió: la identitat dels valencians és la força més gran que pot tindre el valencià.

5.4. IDEOLOGIA I MODEL LINGÜÍSTIC

Certament, la identitat dels valencians és la base més potent que hauria de tindre el valencià. Però, ultra les propostes fetes parlant dels lingüistes i dels docents (§5.2), hi han més factors lingüístics que afavoririen l'ús públic del valencià. Dedicarem dos apartats al tema, u sobre la relació entre ideologia i model lingüístic i un altre sobre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Hem comentat que, entre 1943 i 1962, es conforma un model lingüístic valencià que imita molt el model del Noucentisme català (§4.5, 2b), de manera que era impracticable no solament en la comunicació oral pública, sinó encara en els articles de premsa (§4.5, 3b.iv). També sabem que els lingüistes valencians no vàrem reaccionar davant de l'anàlisi de Lluís Polanco (1984), fet que ha afavorit el manteniment de característiques lingüístiques negatives.

En 1996, la Unitat del Poble Valencià (precursora del Bloc Nacionaliste Valencià, integrat en Compromís) va fer modificacions en la seua ideologia: s'aparta de la que hi havia en els setanta i els huitanta (que buscava la vertebració dels Països Catalans) i limita l'acció del valencianisme al poble valencià (que seria una «nació»). Pense que l'evolució del valencianisme unitariste ha sigut positiva per una raó simple. Seguint la història del Regne de València, els valencians hauríem de ser un poble sobirà (com tot poble que vullga ser-ho). I, des de la nostra sobirania, podem coordinar-nos amb qui decidim i amb el nom que decidim. Això és aplicable al nord i al sud, a llevant i a ponent.

Si el model lingüístic dels setanta i els huitanta anava unit a la construcció dels Països Catalans, el canvi en la ideologia hauria d'haver comportat una va-

riació correlativa en el model lingüístic (i més a la vista que el model no era precisament òptim, §4.5, 3). Això no obstant, la tendència a adoptar actituds essencialistes quan parlem d'idiomes (considerar una llengua fora dels qui la parlen i fora de la societat en què viu) va fer que, en una bona part del valencianisme, apareguera una dissociació entre ideologia i model lingüístic.

En els nostres dies, una part ben majoritària del valencianisme unitariste està a favor de la renovació ideològica de la UPV (1996); però un sector no voldria tocar el model lingüístic (o tocar-lo mínimament, tant en els noranta com ara). Així, la decisió de Canal Nou (i posteriorment d'InfoTV) d'usar les formes regulars de la tercera flexió verbal (*segu-ix = segu-im*) i les formes simples dels demostratius (*este, eixe, aquell*) millora el model lingüístic, ja que trenca la separació entre l'oralitat i l'escriptura (10c.i-ii). En canvi, la resposta majoritària va ser considerar eixes variacions com a un empitjorament del model lingüístic:

10. Defensa de la variació ideològica produïda cap a 1996; però manteniment bàsic del model lingüístic unit a la ideologia precedent
  - a. Anys setanta i huitanta: el valencianisme unitariste busca la construcció dels Països Catalans.
    - i. 1996: UPV (precursora del Bloc, integrat ara en Compromís) exclou els Països Catalans i reduïx el camp als valencians (que seríem una «nació»).
    - ii. Coordinació: quanta més, millor; subordinació: a ningú.
  - b. Efecte esperable: adequar el model lingüístic a la ideologia.
    - i. Tractament essencialiste dels idiomes: ho dificulta.
  - c. Resultat: renovació ideològica però estancament en el model lingüístic, a pesar de la barrera entre l'oralitat i l'escriptura.
    - i. Parlant en públic: *Preferix quedar-se / En eixos casos, és millor no tocar el malalt*
    - ii. Escrivint: *Prefereix quedar-se / En aquests casos, és millor no tocar el malalt*

Des del punt de vista del valencià, la característica que més interessa del procés anterior està en l'ús: les conseqüències sobre l'ús de la llengua pròpia dels valencians. U dels efectes de l'evolució entre 1943 i 1962 és arribar a un model lingüístic que no és practicable en la comunicació pública, fet que és negatiu per a qualsevol llengua. Realment, la unió entre l'oralitat i l'escriptura afavorix que un valencià trie el valencià quan ha de parlar en públic, de la mateixa manera que un model poc identificador, no assimilable i elitiste té l'efecte contrari:

11. Efecte de no unir la variació ideològica (1996) i el model lingüístic
  - a. Mantindre la barrera entre l'oralitat i l'escriptura (10c).
  - b. La unió entre l'oralitat i l'escriptura aplanar el camí per a que un valencià trie el valencià quan ha de parlar en públic.
    - i. Model poc identificador i elitiste: els efectes contraris.

Unit al procés que hem descrit, un sector de les universitats valencianes segueix proposant un model lingüístic ancorat en els setanta i els huitanta (Serveis lingüístics de les universitats valencianes, 2009; n'hi han exemples en 12c). A més, uns certs àmbits canvien el model d'un autor sense consultar-li-ho (com ara, a un doctor en filologia catalana li varen fer modificacions en un article d'una revista de la Universitat de València: substituir *No feia molt de temps* per *No feia gaire temps*, o *eixe article* per *aquest article*).

El resultat és un model que diria que no pot practicar cap membre de les Corts Valencianes, siga quin siga el seu partit polític. Crec que trobaríem el mateix panorama si un rector d'una universitat haguera de fer un parlament dirigit a la societat valenciana a través de la televisió. Un situació semblant trobaríem a l'altre cap: ¿quin president de la Generalitat ha fet un parlament en la desapareguda televisió valenciana usant un model lingüístic secessionista?

Naturalment, convindria fer proves per a verificar si les afirmacions anteriors són certes. En el cas que ho siguen, ¿no hauríem de pensar que el model

lingüístic que proposen els Serveis lingüístics de les universitats valencianes no és identificador ni assimilable i, com a conseqüència, no és practicable en la comunicació pública? En síntesi:

12. L'oralitat i l'escriptura: un sector de les universitats valencianes

- a. Els «serveis lingüístics de les universitats valencianes» (2009) proposen un model que probablement no podria practicar cap membre de les Corts Valencianes (c).
  - i. ¿El mateix resultat per a un rector en televisió?
- b. Situació semblant en la part oposada:
  - i. Algun president de la Generalitat ¿ha fet un parlament en un model secessioniste?
- c. El model proposat pels «serveis lingüístics» (2009) ¿és identificador, assimilable i practicable (començant pels rectors)? Exemples:
  - i. Caldria dir *Vós penseu*, per *Vosté pensa*, §1.1;
  - ii. *café*, per *café*, §3.2;
  - iii. *homes*, per *hòmens*, §4.1.2;
  - iv. *Han invertit molt a construir*, no *Han invertit molt en*, §4.1.4;
  - v. *Viu en aquesta casa del costat*, no *Viu en eixa casa del costat*, §4.1.5;
  - vi. «sovint», *Llevà't d'aquesta cadira a on ets* o *Llevà't d'aquella cadira on ets*, no *Llevà't d'eixa cadira a on estàs*, §4.1.5;
  - vii. «sovint», ¿*Què és acò que tens a la mà?* o ¿*Què és allò que tens a la mà?*, per ¿*Què és això que tens en la mà?*, §4.1.5;
  - viii. *Tens vuit llibres / disset llibres / dinou llibres*, per *Tens huit llibres, dèsset llibres, dèneu llibres*, §4.2.2;
  - ix. *Tens dues llibretes*, per *Tens dos llibretes*, §4.2.2;
  - x. *No venir a hora equival a no tenir raó*, per *No vindre a hora equival a no tindre raó*, §4.2.4;
  - xi. *No serveix per a res*, no *No servix per a res*, §4.2.6;

- xii. *No volia que treballasses tant* (o *treballesses*) per *No volia que treballares tant*, §4.2.6;
- xiii. *Avui, estic cansat*, per *Hui, estic cansat*, §5.1,
- xiv. *He perdut el judici*, per *He perdut el juí*, §5.1,
- xv. *No puc veure-ho*, per *No puc vore-ho*, §5.3,
- xvi. *Aquest ordre és incoherent*, per *Eixe orde és incoherent*, §5.3

5.5. L'ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

Un tema que pareix difícil és el de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, ja que en les dos vores del riu n'hi han que la miren com si fóra el cavall de Troia: per als uns, aprofitaria per a introduir el catalanisme; per als altres, el secessionisme. Si mirem d'evitar els enfrontaments inútils i volem caminar cap a la dignitat, convindrà que busquem una perspectiva positiva, constructiva.

Per a que l'Acadèmia siga una institució servidora de la llengua i la societat valenciana, crec que hauria de satisfer cinc condicions. La primera és que les seues normes lingüístiques, a més d'estar fonamentades objectivament, han de ser clares. Cal evitar les redaccions fosques, que cada u pot interpretar com li agrade més (com ara en l'ús de les preposicions *en* i *a*, GNV 2006: §26.3.1.1). Òbviament, en la gramàtica de l'Acadèmia no hauria d'haver cap afirmació falsa (ni, en general, cap presentació del valencià que no responga a la realitat).

En segon lloc, l'Acadèmia hauria d'actuar igual que Teodor Llorente en la Renaixença i Josep Giner i Sanchis Guarner en el segle xx: buscant la coordinació lingüística amb els balears i amb els catalans. Eixe objectiu comporta dos exigències: en primer lloc, ha d'haver voluntat de coordinació en els representants lingüístics dels dos pobles dits; en segon lloc, cal recórrer a criteris (sempre els mateixos i aplicats en el mateix orde). Sense eixos dos factors, no hi hauria coordinació, sinó probablement subordinació, la qual és incompatible amb la dignitat.

Convé notar que la reciprocitat és consubstancial amb la coordinació. Així, si el diccionari de l'Acadèmia aprova la incorporació de les formes *conéixer* (valencià i català occidental) i *conèixer* (català oriental i balear) el diccionari de l'IEC també ha de contindre eixes dos formes.

En tercer lloc, l'Acadèmia no hauria d'incorporar una pluralitat de formes i deixar que els parlants intenten deduir quina seria la més adequada. Com a fase inicial, està bé tendir a incorporar moltes formes. Però entenc que l'obligació de l'Acadèmia és fer estudis (o encomanar-los) per a anar conformant un model lingüístic identificador, assimilable i practicable. Després d'estudiar què comporten les grafies *conéixer* i *conèixer*, hauria d'exposar quines raons (objectives) n'aconsellen una per al model lingüístic valencià.

Un altre exemple: si un membre de l'Acadèmia no assimila i practica una norma parlant dins de la institució i parlant en públic (com ara canviar el *dè-neu* viu per *dènou*, GNV 2006: §18.3.2), convindrà preguntar-se si la norma és adequada. Recordem que una de les característiques de la ciència i de l'humanisme és l'autocrítica (§4.3, 15). A més, l'ètica exclou que fem exigències als altres que prèviament no ens hem fet a nosaltres.

En l'objectiu d'elaborar un model identificador, assimilable i practicable, hi ha un altre avantatge: si anem ben orientats, ens acostarem a la situació de poder escriure com parlem (i poder parlar com escrivim). Hem de tindre en compte que l'anivellament entre l'oralitat i l'escriptura dóna seguretat als parlants, sentiment que afavorix que un valencià trie el valencià per a parlar en públic.

En quart lloc, l'Acadèmia hauria de promoure estudis sobre com rep la societat valenciana la seua proposta de model lingüístic valencià. Hem comentat que cap al 80% no canviaria la seua forma de parlar (§5.2, 5), percentatge que en pocs anys s'hauria de reduir fortament. Correlativament, haurien d'augmentar molt aquells valencians que fan canvis en la seua forma de parlar quan intuïxen que la variació no és conflictiva socialment (actualment, serien cap a un 15%).

La darrera condició que comentarem ací és sobre l'ensenyament. L'Acadèmia hauria d'afavorir que es facen estudis sobre com són els manuals escolars: ¿ensenyen estructures lingüístiques i promouen la identificació dels lectors amb el valencià i com a valencians? Quan els centres escolars acaben l'ensenyament mitjà (tant els públics com els privats), els alumnes ¿saben parlar en valencià (com demanen les lleis valencianes)?

Ser membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua hauria de comportar un orgull immens, només comparable a la responsabilitat que hauria d'implicar. Repetim-ho: fugint de les sofisticacions dels elitistes tan allunyades del caràcter pla, que predomina entre els valencians, l'Acadèmia deu ser un servidor fidel de les necessitats lingüístiques dels valencians; fidel i també incansable, d'acord amb una altra característica dels valencians (ser treballadors). Ací tenim una síntesi de les cinc condicions comentades:

13. Visió interna de l'Acadèmia: ser un servidor fidel i constant de les necessitats lingüístiques dels valencians. Cinc condicions
  - a. Normes: fonamentades objectivament; clares.
    - i. A evitar: redaccions interpretables com a u li agrade.
    - ii. Cap afirmació falsa (ni presentar el valencià com no és).
  - b. Coordinació amb els balears i amb els catalans (com Llorente, Giner i Sanchis Guarner). Tres exigències:
    - i. Voluntat de coordinació en els balears i en els catalans.
    - ii. Usar criteris (els mateixos i aplicats en el mateix orde).
    - iii. Reciprocitat (cf. *conèixer* i *conèixer* en els diccionaris).
  - c. És positiu incorporar més d'una forma. Però cal fer estudis per a conformar un model identificador, assimilable i practicable.
    - i. Raons que aconsellen una forma.
    - ii. Si un acadèmic no assimila una norma, ¿és inadequada?
    - iii. Ètica: abans de demanar als altres, a nosaltres mateixos.

- iv. Acostar-se a poder escriure com parlem.
- v. Seguretat: impulsa a triar el valencià en la comunicació.
- d. Com rep la societat valenciana el model de l'Acadèmia.
  - i. En pocs anys: augmentar els assimiladors (ara, 15%).
- e. Estudis sobre com s'ensenyà el valencià.
  - i. ¿Estructures lingüístiques i identificació?
  - ii. 16 anys: ¿saben parlar en valencià? Legalitat valenciana.

Si ara passem a com veem l'Acadèmia des de fora, seria molt positiu que es reduïren les afirmacions poc objectives. Un exemple és el d'aquells que desqualifiquen la institució perquè en la societat valenciana no hi ha la política lingüística que ells pensen que convé al valencià. Eixa afirmació es fa tenint poc en compte que, en un país democràtic, la política lingüística depén de qui governa.

Com a segona objecció típica, podríem posar la d'aquell comportament que consistix en separar la llengua i la societat. Apareixen afirmacions que tindrien sentit si estiguérem en Argentina, o en Estats Units, o en Puerto Rico, o en Flandes, o en Àustria, o en Finlàndia: en un conjunt de llocs que no tenen precisament les característiques lingüístiques i sociolingüístiques de la societat valenciana.

Una tercera intervenció és una variant de la primera: la de qui pregunta per a què volem l'Acadèmia a la vista de com evoluciona l'ús públic del valencià. Pareix una obvietat dir que una llengua marginada socialment es recupera si es satisfan estes dos condicions: que hi haja una voluntat majoritària; i que els moviments socials estiguen coordinats entre ells, és a dir, quan cada sector social fa la faena que li correspon. Si l'Acadèmia complix els objectius dits (13), contribuirà a fer surar l'ús del valencià. I, si els qui fan les objeccions anteriors treballen i es coordinen dins del sector social que els correspon, també ajudaran a recuperar l'ús públic del valencià (i a fer que l'adhesió al valencià siga més gran).

En definitiva, de la mateixa manera que un valencià hauria de vore la Generalitat com a la plasmació política de la identitat valenciana, els valencians hau-

riem de pensar que l'Acadèmia és la institució que ha de treballar per millorar la identitat lingüística dels valencians. Una institució que té el deure d'orientar civilitzadament (és a dir, amb arguments, no amb dogmes). I les orientacions haurien d'estar envoltades per afecte i per satisfacció. Si els valencians no ens estimem a nosaltres mateixos com a persones i com a parlants, és segur que no ho farà ningú per nosaltres:

14. Visió externa de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

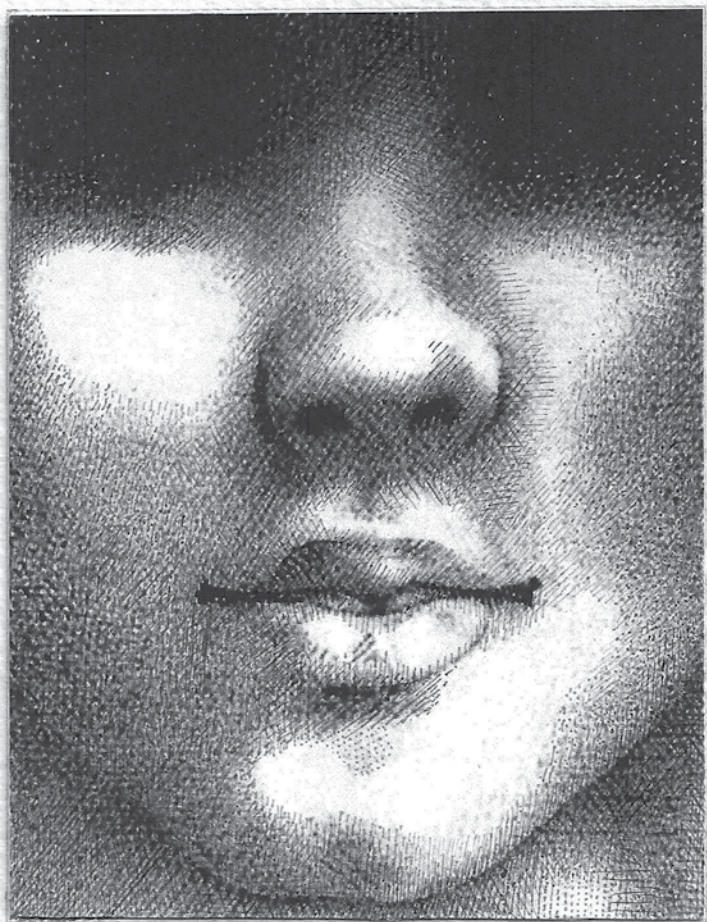
- a. A evitar: afirmacions poc objectives (o fetes pensant en països diferents).
  - i. Política lingüística: en democràcia, depén de qui governa.
  - ii. Llengua marginada socialment: es recupera quan hi ha una voluntat majoritària i quan hi ha coordinació social.
- b. Paral·lelisme entre la Generalitat i l'Acadèmia
  - i. Generalitat: institució que hauria de ser vista com a la plasmació política de la identitat valenciana.
  - ii. Acadèmia: aplicació a la identitat lingüística valenciana.
- c. Si els valencians no ens estimem a nosaltres mateixos com a persones i com a parlants, no ho farà ningú per nosaltres

BIBLIOGRAFIA

- ALARCOS LLORACH, Emilio (1994): *Gramática de la lengua española*. Madrid, Espasa Calpe.
- ARAMON, Ramon (1931): «Llengua literària i dialecte», *Acció valenciana*, 20, p. 1-2.
- BAYDAL, Vicent (en premsa): *Els valencians, des de quan són valencians*.
- BOIRA, Josep Vicent (2007): *València i Barcelona: retorn al futur. L'Exposició Regional de 1909*. València, Ed. Eliseu Climent.

- CASANOVA, Emili (editor) (2010): *Josep Giner, precursor de la romanística valenciana* (ed. Emili Casanova). València: Denes.
- COLOMER, Agustí (2007): *Temps d'acció. Acció Nacionalista Valenciana (1933-1936)*. València, Ed. Denes.
- COROMINES, Joan (2006): *Epistolari Joan Coromines & Sanchis Guarner*. A cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas. Barcelona, Curial.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española* (23a edició, 2014).
- GINER, Josep (1998): *Obra filològica (1931-1991)*. Estudi preliminar, edició crítica a cura d'Antoni Ferrando, amb la col·laboració de Santi Cortés. València.
- GNV (2006): *Gramàtica normativa valenciana*, de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. València.
- LABRADO, Víctor (2004): «La llengua d'Antoni Canals», dins *L'Espill*, Segona època, 18, hivern del 2004, p. 149-156.
- LORENTE, Teodor (2001): *Escrits polítics (1866-1908)*, seleccionats per Rafael Roca Ricart. València, Alfons el Magnànim.
- LLULL, Ramon (1283): *Llibre de Evast e Blanquerna*. Barcelona, Editorial Barcino, 1935.
- MAS, Josep Àngel (2008): *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*, Benicarló, Onada Edicions.
- MOLLÀ, Toni (2002): *Manual de sociolingüística*, Alzira, Bromera.
- POLANCO, Lluís B. (1984): «La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives», *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*, 1983. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 107-146.
- RAFANELL, August (1991): *Un nom per a la llengua. El concepte llemosí en la història del català*. Barcelona, Empúries.
- RAFANELL, August (1999): *La llengua silenciada*. Barcelona, Empúries.

- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. València, Torre. N'hi ha una reedició facsímil de 1993, Barcelona, Alta Fulla, amb un estudi preliminar d'Antoni Ferrando.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2000): *El valencià del futur. Una contribució ideològica*. Benicarló, Edicions Alambor.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*. Gandia, CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició (revisada i augmentada), València, Tabarca Llibres, 2005.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2007): *Reivindicació del valencià. Una contribució*. València, Tabarca llibres.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2012): «Objectiu bàsic (i quasi únic): «unitat de la llengua»», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 2, p. 207-239.
- SARAGOSSÀ, Abelard (e. p.): *Un valencianisme modern i equilibrat: el pensament lingüístic de Josep Giner (1912-1996)*. València, Editorial la Drassana.
- SERVEIS LINGÜÍSTICS DE LES UNIVERSITATS VALENCIANES (2009): *Criteris lingüístics per als usos institucionals de les universitats valencianes*. Alacant, Secretariat de Promoció del Valencià. [HTTP://WWW.SPLUV.ES/IMAGES/STORIES/AL-TRES_PUBLI/CRITERIS.PDF](http://www.spluv.es/images/stories/al-tres_public/criteris.pdf)
- SÒRIA, Enric (1991): *Mentre parle: fragments d'un diari iniciàtic (1979-1984)*. Cite per la novena edició (íntegra i revisada), Universitat de València, 2013.
- TAULA DE FILOLOGIA VALENCIANA (2011): «El valencià modern. Antecedents, formació, assoliments, propostes de millora i aplicacions socials», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 1, p. 25-82.
- VALOR, Enric (1983): *Temes de correcció lingüística*. València, 3i4.

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA